

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 261 (9).**

1925. a.

**II Riigikogu koosolek 22. oktoobril 1925. a.
kell 10 hom.**

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Jaakson**, siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **K. Virma**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöominister **A. Kerem**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, kohtuminister **R. Gabrel**, portfelli minister **K. Ast**.

Päevakord:

1. Vabariigi Valitsuse vastamine L. Johanson'i küsimise peale endiste mõisatöölise senniste eluhoonete lõhkumise kohta.

2. O. Gustavson'i ja J. Piiskar'i küsimine põllutöoministrile Kirepi mõisa endiste tööliste maaga varustamise kohta.

3. O. Gustavson'i küsimine põllutöoministrile Pada mõisa endiste tööliste maaga varustamise kohta.

4. O. Gustavson'i küsimine põllutöoministrile Küti valla Voore küla väikerentnikkude karjamaaga varustamise kohta.

5. O. Gustavson'i, J. Vain'i ja E. Jonas'e arupärimise-ettepanek põllutöoministrile endiste rendikohtade ülevõtmise kohta metsavahikohtadeks Paademaal ja Hiiu-Kõrgesaares.

6. A. Jõeäär'i, J. Piiskar'i ja L. Johanson'i arupärimise-ettepanek rahaministrile „Scheel ja Ko“ pangamajas ettetulnud tulude varjamise ja väärnähtuste asjus.

7. Riigiteenijate ühekordse toetuse seadus — rkl. J. Üibopuu ettepanek.

8. Rahukohtunikkude kohtualluvuse muutmise seadus — III lugemisel.

9. Kohtupalati ja rahukogude kohtuistungite koosseisu muutmise seadus — III lugemisel.

10. Riigiasutuste koosseisude muutmise seadus — III lugemisel.

11. Matmispaikade seadus — III lugemisel.

12. Usuühingute ja nende liitude seadus — II lugemisel.

13. Perekonnaseisu seadus — II lugemisel.

14. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

15. Riigi metsatööstuse põhimäärus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, pärast abiesimees **T. Kalbus**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**, pärast sekretäär **J. Holberg**.

Koosolek algab kell 10.07 min.

1. Päevakorra Juhataja **A. Rei**: Päevakorra kohta sõna ei soovita. Loen päevakorra paljundatud kujul vastuvõetuks.

Vabariigi Valitsuse esitaja puudumise pärast jääb vahele 1. päevakorra-punkt — Vabariigi Valitsuse vastamine L. Johanson'i küsimise peale endiste mõisatöölise senniste eluhoonete lõhkumise kohta.

2. O. Gustavson'i ja J. Piiskar'i küsimine põllutöoministrile Kirepi mõisa endiste tööliste maaga varustamise kohta.

O. Gustavson (stp) (loeb):
1. Kas ja millistel motiividel on põllutöominister revideerinud oma endist seisukohta — praegu dotsent Nõmmik'u käes eritstarbekohana kasutada olevat krunti Kirepi mõisas lähemas tulevikus määrata maa juurdeandmiseks sama mõisa endistele töölistele?

2. Kui mitte, siis mis on aluseks maa korralduse peavalitsuse kirjale (9. sept. 1925. a. nr. 13524), milles töölistele teatatakse, et nende maa juurdesaamise palve rahuldamiseks puudub seaduslik alus ja milles neile soovitakse asuda elama Lääne maakonda?

3. O. Gustavson'i küsimine põllutöoministrile Pada mõisa endiste tööliste maaga varustamise kohta.

O. Gustavson (stp) (loeb):
Kas kavatseb põllutöominister astuda samme selleks, et
a) antaks maad neilegi Pada mõisa endistele töölistele, kes maast hoopis

ilma jäetud ning

b) määrataks maad juurde neile töölistele, kes seda on saanud äärmiselt vähe?

4. **O. Gustavson'i küsimine põllutöoministrile Küti valla Voore küla väikerentnikkude karjamaaga varustamise kohta.**
kust riigimetsast?

5. **O. Gustavson'i, J. Vain'i ja E. Jonas'e arupärimise-ettepanek põllutöoministrile endiste rendikohtade ülevõtmise kohta metsavahikoh-tadeks Paadremaal ja Hiiu-Kõrgesaares.**

nimmed“ (protokolli raamat on aa. 1838—1871.) rendisuurus on tähendatud 30 rubla. Kogutud andmete järgi on umbes 40 aastat tagasi, kui „Järometsa“ metsavahi hooned ära põlenud, metsavahi kohustused rendi eest mõisa poolt selle koha rentniku peale pandud.

Praegu kasutab tähendatud kohta endise metsavahi lesk Liisa Vare, kelle ülal pidada 2 väikest last ja üle 70 aasta vanad mehe vanemad. Juba tänavu kevadel taheti see koht Vare'lt ära võtta ja anda kasutamiseks kohalike metsnikule, kellel praegu kasutada metsnikukoht „Tammistus“. Lõpuks tuldi ometi nõnda palju Vare'le vastu, et ta sügiseni kohale edasi jäeti. Tuleval kevadel peab ta aga kohalt lahkuma, et võiks kohale elama asuda metsnik, kellele „Järometsa“ isegi uusi hooned tahetavat tuleval aastal ehitama hakata, vaatamata, et endised hooned, mis alles hiljuti põhjalikult remonteeriti, „Tammistus“ kõigiti elamiskõlblikud. Sarnane talitamisviis oleks aga kõike muud kui otstarbekohane. Ei saa millegiga põhjendada „Järometsa“ koha ülendmist metsnikule, kellel koht juba olemas. See koht kui endine rendikoht peaks riigirendikohana kasutada jääma Liisa Vare'le.

Kõrgesaare vallavalitsus tõendab vastavate tunnistustega (10. oktoobr. 1925. a. nr. nr. 1391 ja 1392), et „1) „Poama-Tõnise“ nr. 14 rendikoht on 1882. aastal mõisniku poolt korraldatud maamõõtmisel rendikohaks pandud, ja peale seda ei ole selle koha peal metsavahti olnud; valla kohtade nimekirjas on „Poama-Tõnise“ nr. 14 märgitud „popsikoht mõisa

O. Gustavson (stp) (loeb):

Kas kavatseb põllutöominister vastu tulla Küti valla Voore küla 7 väikeriigirentniku palvele, et nendekäes kasutada olevaile kohakestele juurde planeeritaks karjamaad kohali-

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Paadremaa vallavalitsuse vastavast tunnistusest (9. okt. 1925. a. nr. 1013) on näha, et „Järometsa“ („Jäärumetsa“, ka nimetatud „Altküla“) koht on vanast ajast renditalu, nagu seda tõendab Paadremaa ja Mõtsu „kogukonna protokoll“ raamatus leiduv „Mõtsu valla tallokohtade

maa peal“ ning 2) „Lilbi-Tooma“ nr. 7 on 1860. aastal asutatud talumaa peal (mõisa renditalumaa, Bauerland) ja seisis 1919. aastani valla kohtade nimekirjas kui „popsikoht mõisa maa peal“, sest 1882. a. maamõõduga oli koht mõisa kuuendikukohaks arvatud, kõik hooned, mis koha peal on, kuuluvad täiesti rentnikule, ega ole seal mõisa ega riigi poolt midagi ehitatud ei ka hinnata materjaali antud.“

Tähendatud kaks kohta on aga, esimene 1923. a. ja teine 1919. a. metsavahikohadeks üle võetud, ilma et selleks koha peal tegelikku tarvetki oleks olnud. Asub ju uuest „Lilbi-Tooma“ nr. 7 metsavahikohast vaevalt 1½ km. kaugusel „Murrometsa“ metsavahikoht.

Kirjeldatud tõsiasiade põhjal palume põllutöoministrilt vastust:

Kas ja millal mõtleb põllutöominister teha korralduse, et tähendatud kohad metsavahikohtade nimekirjadest kustutataks ning riigirendikohadena jäetaks nende praeguste kasutajate kätte?

Tallinn, 21. X. 25.

(Allkirjad.)

Oskar Gustavson.

E. Jonas.

J. Vain“).

O. Gustavson (stp): Ma oletan, küsimus on sedavõrd selge, et ma ei tarvitse pikemalt peatuda käesoleva arupärimise põhjendamisel.

Elkõige paar üldmärkust. On tõesti tänuväärt, kui üks ametkond võitleb oma asja ja huvide eest, kui noor lõvi. Isegi hea asjaga ei tohi aga liialdada. Kahtlemata peavad kõigil omad piirid olema. Metsade peavalitsus liialdab tingimata, kui ta igal tingimisel oma käe alla kokku ahnitseb maid - kohti, mis peaksid riigi rendiobjektidena kuuluma maakorralduse peavalitsuse korraldusse. Ja tänu võlgu vaid sellele, et maakorralduse peavalitsus on tähendatud asjus sedavõrd apaatne, kui metsade peavalitsus aktiivne, võivadki tulla sarnased ülevõtmised, milliseid käsitab käesolev arupärimine.

Meie arupärimine loetleb kolme juhtumist: kaks Hiiu-Kõrgesaares ja üks Paadremaa vallas Läänemaal.

Kõigepealt Kõrgesaare asjad. Esimese käesoleva koha saamiselu on järgmine. Kohavaldaja kirjeldab asja käiku järgmiselt:

„1850. aastal asutas minu naise esimese mehe isa Tõnis Raud Kõrgesaare vallas Poama küla juures Kõrgesaare-Lauka mõisa metsas väikese kandikoha, millele omad hooned peale ehtas. Mõni aeg hiljem hakkas samane Tõnis Raud mõisa metsavahiks ja oli selles ametis

kõrge vanuseni. Pärast oli metsavahiks tema poeg, noor Tõnis Raud, kes aga 1881. aastal soldatiks võeti ja väeteenistuses ära suri, — pärast seda ei ole selle koha peal metsavahti olnud. 1882. aastal oli maamõõtmine, mil puhul see koht ümber korraldati rendikohaks, ning kohale mõõdeti talumaadest heinamaa ja osa põldu juurde, riigimetsast karjamaad, see on, mõisa metsast. Seega oli koht täiesti rendikohaks loetud, piirikivid ümber pandud ja on sellena kunni siiani olnud. Tõnis Raud'i väeteenistuses surmasaamise järele astusin mina tema lesega Maret Raud'iga abielusse ja sain sellega ka kõnesoleva „Poama-Tõnise“ nr. 14 koha peremeheks. Nõnda kestis asi kunni 1923. aastani, mil vallas metsavahikohtade ümberkorraldamine tuli. Selleaegsel metsaülemal R. Kukkur'il — sellel kuulsal Kukkur'il, kes hiljuti riigi rahadega jalga on lasknud, — „tuli kuidagi mõttesse minu kohta metsavahikohaks võtta ja tema viis ka selle maamõõtja juures läbi, — arusaamatu mil põhjusel ja mis seaduse alusel. Mina protesteerisin seaduslikus korras planeerimise peakomisjonile, kuid tagajärjeta. Äraütlevas vastuses ei olnud mingisuguseid motiive ega põhjusi näidatud. Isiklikult põllutöoministeriumis järele kuulates selgus, et Kõrgesaare metsaülem Kukkur oli saatnud sinna andmeid, nagu oleks minu koha peal riigi hooned jne., mis aga on täiesti vale. Senni on küll veel koht minu käest üle võtmata, kuigi minu protest tagajärjeta jäeti. Kõige eeltoodu tõttu on arusaamatu, missuguse õigusega minult ära võetakse vana põliselt peetud talu-rendikoht, millel minu omad hooned peal ja neid hooneid võõrandatakse.“

Loetud tõsiasja tõestab Kõrgesaare valla-valitsuse poolt Peeter Pall'ile väljaantud tunnistus — 10. okt. 1925. a. nr. 1391 all:

„Poama-Tõnise“ nr. 14 rendikoht on 1882. a. mõisniku poolt korraldatud maamõõtmisel rendikohaks pandud ja pärast seda ei ole selle koha peal metsavahti olnud. Valla kohtade nimekirjas on „Poama-Tõnise“ nr. 14 märgitud „popsikoht mõisa maa peal“. Kõik kohapeal olevad hooned on täiesti rentniku omad.“

Et „Poama-Tõnise“ nr. 14 koht oli rendikoht, seda tõendab samuti Kõrgesaare mõisa-valitsuse rendimaksu leht, millel on noteeritud raharendi vastuvõtmine 1885.—1908. a. Huvitav on märkida, et sellel lehel on leidnud lahenduse ka koha pärandusküsimus Tõnis Raud'i surmasaamise puhul. Meie loeme sellelt lehelt järgmist: „Talurahva seaduseraamatus nr. 1064 all seisab nõnda lugeda: „On lapsed enne vanemaid surnud, siis on see abikaasa, kes teisest järele jääb, kõige päranduse pärija. Selle seaduse järele on Maret Raud üksipäinis

koha ning kõik muu kraami pärija.“ Alla kirjutatud Kõrgesaare mõisavalitseja poolt.

Kõigi nende dokumentide põhjal peaks küsimus päris selge olema: „Poama-Tõnise“ nr. 14 koht on riigirendikoht, mis peab kuuluma maakorralduse peavalitsuse korraldusse. Käesolevas loos selgub peale muu, kui kergel käel planeerimise peakomisjon sarnaseid asju otsustab. Üks metsaülem tõendab asja suusõnaliselt ja see on kõik. Ja maakorralduse peavalitsus teeb selle järgi oma otsuse. Kui pärast selgubki, et ametnik on opereerinud vale andmetega, siis ei mõeldagi tehtud vea parandamise peale, ja nõnda peab kohavaldaja praegu rippuma maa ja taeva vahel, ilma et ta isegi teab, mis ta kohast saab. Tehtud viga tuleb parandada ning „Poama-Tõnise“ koht metsavahikohtade nimestikust üldse maha tõmmata ja ta jätta praegusele valdajale riigirendnikkudega ühesugusel alusel.

Sama selge on lugu ka teise kõnesoleva kohaga. Selle koha tegelik valdaja Maret Jõelet kirjeldab oma koha lugu järgmiselt:

„Minu isa Toomas Kadak asutas 1860. a. Kõrgesaare vallas Kõrgesaare Lauka mõisa päralt oleva „Lilbi-Mihkli“ talu maa peale väikese koha nimetusega: „Lilbi-Tooma“ nr. 7. Kordan, et koht asutati talumaa peale. Asutamisest kunni 1882. aasta maamõõduni oli koht harilik teoorjuse koht, aga sellest peale arvati mõisa poolt nõndanimetatud „kuuendikohaks“, ja Toomas Kadak läks Kõrgesaare mõisa kärneriks. Kihelkonnakohtu poolt jäi aga mõisa kavatsus „kuuendikohaks“ muuta kinnitamata, sest talumaadest „kuuendikohati“ eraldada ei olnud seaduse poolt lubatud. Kuigi kinnitamata, oli koht tegelikult siiski kuuendikohatu kunni 1919. aastani, kusjuures viimasel ajal renti rahas makseti, nagu hariliku rendikoha eest. 1919. aastal muudeti Eesti põllutöoministeriumi poolt koht metsavahikohaks, arvesse võttes, et Toomas Kadak enne-malt kunni 1880. aastateni mõisa heinamaavahiks oli olnud mõne aasta, see on, enne mõisas kärneriks olemist. 1919. aastal oli peremees minu mees Karl Jõelet, kes siis ka metsavaht oli, kui koht metsavahikohaks arvati, kuid oma nõusolekut ta selleks ei ole andnud.

Kohapeal olevad hooned ehitas minu isa, Toomas Kadak, omal kulul ja omast materjalist, ega ole mõisa kunagi selle koha peale hooned ehitanud ega parandanud, mille üle minul kõik tarvilikud dokumendid olemas on.

Toomas Kadak'i surma järele umbes 1908. aastal jäin pärijaks mina, ja kohaperemeheks sai minu mees Karl Jõelet. 1921. aastal suri minu mees Karl Jõelet ja metsavahiks ning seega ka koha peremeheks jäi poeg Johannes. Viimane võeti kaitseväeteenistusse 1923. aastal

ja suri väeteenistuses saadud haigusesse. Seega ei olnud meie perekonnas enam meeshinge, kes oleks võinud metsavahi kohuseid täita.

Umbes 1922. aastal asutati 1½ kilomeetrit meie kohast kaugele Isabella asundusesse teine metsavahikoht, kus praegu ka metsavaht ametis on. Teises küljes on 3 klm. kaugusel „Hütti“ metsnikukoht ja mõni kilomeeter sealt edasi jälle „Leigri“ metsavahikoht.

Silmas pidades kirjeldatud metsavahikohtade tihedust, et piirkonnas siiski väärilist metsa ei olegi, et meie „Lilbi-Tooma“ koht on endine rendikoht ja temal ei ole riigihooned, kuna teistel metsavahikohtadel riigihooned on, ja et minul väljatõstmise korral peavari täiesti puudub, hakkasin mina 1923. aastal põllutööministeeriumi vastavaid asutusi paluma, et minu koht rendikohaks jäetaks, kõiki asjaolusid kirjeldades ja täielikke dokumente ette pannes. Kuid tolleaegne metsaülem R. Kukkur nähtavasti vihkas mind ja arvatavasti tema ettepanekul oli minu palvete tagajärg ainult, et ka minu hooned, mille peale kindlad dokumendid ette panin, riigi omaks tunnistati. Missuguse seaduse põhjal see sündis, seda mina ei tea.

Lisan juurde, et minu väimees on praegu selle ringkonna metsavaht, kuhu meie koht kuulub ja et tema omas majas elab, ei ole mind veel välja tõstetud.

Kõige eeltoodu tõttu on arusaamatu, mille põhjal minu omad hooned võõrandatakse, ja mispärast riigiteenijate koondamise ajal nii palju ja nii väikeste kohtadega, resp. piirkondadega metsavahte peetakse“.

Kirjeldatud tõsiasju tõendab Kõrgesaare vallavalitsus oma tunnistusega: „Tunnistus. 10. oktoobril 1925. a. nr. 1392. Välja antud end. Maret Jõelett'ile selles, et tema kasutada olev „Lilbi-Tooma“ nr. 7 koht on 1860. aastal asutatud talumaa peale (mõisa rendi-talumaa, Bauerland), ja seisis kunni 1919. aastani valla kohtade nimekirjas, kui popsikoht mõisa maa peal, sest 1882. a. maamõõduga oli koht mõisa kuuendikukohaks arvatud; 1919. aastal aga võeti metsavahikohaks. Kõik hooned, mis kohapeal on, kuuluvad täiesti rentnikule, ega ole seal mõisa ega riigi poolt midagi ehitatud ega parandatud, ei ka hinnata materjali antud. — „Lilbi-Tooma“ nr. 7 kohast 1½ klm. kaugusel on „Murrometsa“ metsavahikoht“.

Huvitav on, et Eesti valitsusegi ajal „Lilbi-Tooma“ koht nr. 7 endastmõistetavalt on loetud popsikohaks. Seda tõendab muuseumi kohaliku ringkonnavalitseja Holbergi allakirjutatud rendivõla kviitung, kus öeldud, et 2. juunil 1920. a. Karl Jõelett'i käest „Lilbi-Tooma“ nr. 7 pospikoha eest vastu võetud rendi võlg kunni 23. aprillini 1920. a.

Sellest kõigest hoolimata jääb aga metsade peavalitsus kangekaelselt oma endisele seisukohale püsima, ning teatab näiteks vastava palvekirja peale kirjaga 4. augustist 1925. a. nr. 108 järgmist: „Vastuseks Teie palvekirjale 11. juulist s. a. „Lilbi-Tooma“ metsavahikoha hoonete Teie omaks tunnistamise asjas teatab metsade peavalitsus, et ta oma endise seisukoha juurde jääb, mis kirjaga 7. märtsist s. a. nr. 108 Teile teada antud ja mille muutmiseks peavalitsusel alus puudub“.

Aga objektiivselt võttes peaks küsimus olema päris selge; ei ole mingit tarvet kohal, kus metsavahikohti ennegi ümberringi tihedalt kui kirjuid kutsikaid, hakata looma uut metsavahikohta, selleks kiskudes endiselt valdajalt rendikoht kõigi hoonetega, mis ta oma ehitatud. Siin saab olla ainult üks seisukoht: seegi koht tuleb kustutada metsavahikohtade nimestikust ning jätta kasutada praegusele tegelikule valdajale Maret Jõelett'ile riigirendikohtadega ühesugustel alustel.

Nõnda on lugu kahe Kõrgesaare kohaga. Veidi teistvärki on lugu „Järometsa“ kohaga Paadremaal. Tähenatud koha kohta loeme Paadremaa vallavalitsusest väljaantud vastavast tunnistusest järgmist: „Tunnistus. 9. okt. 1925. a. nr. 1013. Paadremaa vallavalitsus tõendab, et „Järometsa“ („Jäärumetsa“ ka nimetatud „Altküla“) koht on vanast ajast renditalu, nagu seda tõendab Paadremaa ja Mõtsu „kogukonna protokoll“ raamatus leiduv „Mõtsu valla tallokohtade nimmed“; rendi suurus on tähendatud 30 rubla. Protokoll raamat on a. a. 1868—1871. Kogutud andmete järele umbes 40 aastat tagasi, kui „Järometsa“ metsavahi hooned ära põlenud, metsavahi kohustused rendi eest mõisa poolt selle koha rentniku peale pandud“.

Nagu näete, on siin koht üle võetud metsavahikohaks juba aastat 40 tagasi. Metsade peavalitsus on võinud tulla ja käe kindlalt peale panna sellele, mis teised tema omaks juba olid võtnud. Sellepärast on tal siin kahtlemata põlist õigust enam kui kahel eeltoodud juhtumisel. Aga hoolimata sellest on lugu siingi lõppudelõpuks nõnda, et siin ometi tegemist põlise rendikohaga. Ja see tõsiasi peaks midagi kaaluma tänapäevgi. Seda rõhem, et nii objektiivsed kui ka subjektiivsed tingimused kõnelevad metsade peavalitsuse vastu. Metsade peavalitsus ei tohiks ennast oma ülevõtmise himus juhtida lasta põhimõttest: metsavahikoht metsavahikoha enda pärast. Siin peaks olema ainukeseks mõõduandvaks tingimuseks see, kas on selle ja selle metsavahikoha järgi tõsist tarvet või ei ole seda. Ja kui küsimust kaaluda sellelt seisukohalt, siis on päris selge, et „Järometsa“ metsavahikohta tegelikult tarvis ei ole. Seda

kohta ükski metsavaht praegu ei kasuta. See koht tahetakse aga 1. maiks 1926. anda kohalikule metsnikule. Tähendatud metsnikul on aga juba praegu ametlik metsnikukoht „Tammistus“ käes kasutada. Seal on alles hiljuti hoonetele tehtud põhjalik remont. Nüüd aga tahetakse sama metsniku jaoks „Järometsas“ uued hooned ehitada, otsekuu oleks metsade peavalitsusel raha ehitamiseks küll ja küll. Ühel aastal remonteeritakse põhjalikult hooned, teisel aastal ei meeldi see koht metsnikule enam ja ta läheb uuele kohale üle, kus jälle uued hooned ehitatakse. Et see oleks riigi ja rahva huvides, seda ei tule keegi tõendama.

Asja teeb aga metsade peavalitsusele veel halvemaks see, et praegu „Järometsa“ kohta kasutab endise metsavahi lesk Liisa Vare, kelle ülal pidada kaks alaalist last ja peale nende veel surnud mehe üle 70 aasta vanad vanemad. Juba 1925. a. kevadel taheti Liisa Vare tähendatud kohast välja tõsta, jäeti aga ajutiselt kohale edasi. Nüüd aga tahetakse ta 1. maist 1926. a. ometi kohalt kõrvaldada. Selle toiminguga üheks otsekoheseks tagajärjeks oleks see, et muutuksid riigi ja kogukonna abitarvitajaks kaks vanainimest ja kaks last, keda Liisa Vare kohta kaotades muidugi enam ülal pidada ei suudaks. Nii: et võtta kustpoolt küljest tahes, igatepidi annaks „Järometsa“ koha metsnikule üleandmine negatiivseid tagajärgi. Ja milleks seda kõrge siis tarvis teha: ainult selleks, et metsade peavalitsus kuidagi ei suuda lahkuda ühest endisest põlisest rendikohast, mis hiljem juhuslike asjaolude tõttu on tegelikult muutunud metsavahikohaks. Seda põhjust on aga liig vähe selleks, et pillata ühe perekonna majapidamist ning otse meelega juurde soetada riigiabi tarvitajaid.

Sellepärast leian ma, et metsade peavalitsuse elulised huvid põrmugi ei kannata selle tagajärjel, kui „Järometsa“ koht metsavahikohtade nimestikust kustutatakse ja tähendatud koht tavaliku riigirendikohana Liisa Vare kätte kasutada jäetakse.

Et kõigi nende kolme koha edaspidisesse saatusesse selgust tuua, panen ette käesolev arupärimine vastu võtta.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 29 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

6. Vabariigi Põllutöominister A. Valitsuse vas-
Kerem: Austatud Riigikogu liikmed. Rkl. Johanson on esitanud järgmised küsimised Vabariigi Valitsusele:

senniste elu- 1. Missugustel põhjustel lammutatakse endiste hoonete lõhkumise kohta. mõisatöölise sennised eluhooned (mõisamajad)?

2. Missugustel põhjustel on lammutatud endiste mõisatöölise eluhoone Rõngus?

3. Kuhu peavad need inimesed elama asuma, kes senni elasid neis mõisatöölise eluhooneis?

Nende küsimuste selgitamiseks oleks mul järgmisi asjaolusid ette tuua. Mõisate planeerimise juures ei lähe mitte korda mõisahooned nii ära jaotada, et neid kõikide kruntide peale jatkaks, vaid ümberpöörduvalt, mõisahooned satub südamekruntide peale enam, kui need krundid hooned tarvitavad. Sarnase krundi pidajaid aga sundida ehitama kõiki neid hooned, ja neid korras pidama, see käib neile pidajatele üle jõu. Samuti ei ole ka võimalik riigil neid südamekruntide piirides maju eraldada ja riigi kulul korras hoida, et juhuslikele inimestele korterit anda. Mina arvan, riigi seisukohalt ei ole sarnaste majade remonteerimine mõeldav ja teiseks, asunik ei saa ka leppima sellega, et tema krundi piirides, teine kord tema ukse all, mingisugune üürimaja põliselt püsiks. Järelikult tulevad üleaarused hooned likvideerimisele määrata. Kuid küsimus on selles, missuguses korras ja kui kiirelt, ja siin on igal juhtumisel nii toimetatud, et asunduses maad saajad isikud korteriga varustatud oleksid. (L. Johanson, stp: Lõhkuge edasi!) Mis Suure- ja Väike-Rõngu mõisatesse puutub, siis siin on äravedamiseks määratud 29 hoonet, millest kaks on moonamaja, mis andmete järele lagunemise seisukorras olid. Äravedamiseks määratud hoonetest on mõisat maad saanud töölised ümberpaigutatud teistesse korteritesse ja sellega Rõngu asunduses kõik maasaajad korteritega varustatud.

7. A. Jõeäär'i, (Arupärimise-ettepaneku J. Piiskar'i, ja tekst: L. Johanson'i „1920. ja 1921. aastatel arupärimise- toimetas „Scheel ja Ko.“ ettepanek rahaministrile pangakontor muuseas „Scheel ja Ko“ Tsentrosojusi laialisi ja pangamajas suureulatuslikke panga ettetulnud tulude varjamise operatsioonide, oli vahetatilajaks kulla edasitoimetamisel jne. ja väärnähtuste asjus.

Brutto tulu neist operatsioonidest (kommisjonitasu, kasu kursivahest, protsendid jne.) ulatab, arvesse võttes operatsioonide üldsummat ja edasitoimetatud kulla väärtust, kümnetesse miljonitesse kuldrublas. Meil olevate andmete järgi teeb brutto tulu välja üle 40 miljoni kuldrubla. Isegi ükski-

kute arvete lahkumine saadud tasu üle ulatab 8 miljoni kuldrublani. Ümber arvates saadud tulu Eesti markadesse keskmiselt kursiga 1 kuldrubla 100 Emk., teeb see välja 4 miljardit.

Isegi siis, kui eeldada, et pangakontor muude operatsioonide toimetamisest üldse kasu ei saanud ja kõik panga kulud eelpooltähendatud brutto tulust maha arvata, ulatab puhaskasu ikkagi üle 3 miljardi. Ärimaksu ja tulumaksuseaduse järgi kuulub sellest umbes pool riigile. Tulude varjamise korral aga tõuseb maksumussumma veelgi trahvi näol.

Andmed riigi sissetulekute üle ei näita sarnaseid miljardilisi tulusid äri- ja tulumaksust. See lubab kindlasti eeldada tulude varjamist pangamaja poolt esitatud aruannetes, teadaannetes ja tulumaksu deklaratsioonides, samuti pangaraamatutes, mille põhjal need kokku seatakse.

Ainuüksi lisatulumaks, mis Riigikohtu poolt mõne üksiku selgekstehtud summa kursivahe põhjal määrati, teeb välja 12 miljonit mk.

Rahaministrile esitati hiljuti asjast huvitatud isikute poolt ametlik teadaanne panga raamatutes leiduvate ebatäpsete sissekannete kohta, palvega raamatute ülevaatus toimetada, mis ühtlasi selgitanud oleks ka riigi maksudest kõrvalehoidmiseks pangakontori poolt tarvitatud abinõusid ja selle läbi varjatud tulu suurust.

Selle peale vaatamata, et krediidi-seadus ministrile õiguse annab revideerimist toimetada ja see käesoleval juhtumisel nii riigikassa, üldmajanduslikkudes kui ka välispoliitilistes huvides tarvilik oleks olnud, ei arvanud härra minister tarvilikuks selleks korraldust teha.

Koguni selle vastu andis ta mõni päev peale eelpooltähendatud avalduse saamist luba pangakontori üleandmiseks aktsiaseltsile, mis võrdlemisi väikese põhikapitaaliga, ja piirdus avalduse edasisaatmisega prokuröörile.

Arupärijad soovivad seletust:

1. Mispärast ei tarvitanud rahaminister oma õigust „Scheel ja Ko.“ pangakontoris revideerimist toime panna?

2. Missuguseid abinõusid kavatseb rahaminister tarvitusele võtta küsimuse selgitamiseks, missugusel määral „Scheel ja Ko.“ pangakontori poolt tulused varjatud?

3. Kas ja kuidas viisi on kindlustatud varjatud tulude pealt saadatulevate riigimaksude sissenõudmine?

Tallinnas, 21. oktoobril 1925. a

(Allkirjad)

A. Jõeäär.
J. Piiskar.
L. Johanson.“)

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud rahva-saadikud! Maksusüsteem Eestis, kui siin üldse süsteemist rääkida võib, on rajatud laialiste rahvakihtide väljakurnamisele kaudsete maksude näol. Tegelikus elus näeme, et isegi otsekohesed maksud peaaesjalikult kehvemaid ja vähem jõukaid kihte tabavad, palgasaajaid, väike- ja keskmiseid j.n.e. Mida kehvem inimene, seda suurem maksukoorem lasub ta peal ja seda suurema osa omast sissetulekust peab ta ära andma riigile. Ja sagedasti ise sealjuures tervishoidlikult halbades tingimustes elama ja tühja kõhtu kannatama. Kui aga kellegil neist väiksematest vendadest maksud võlgu on jäänud, siis on varsti tal politsei kaelas ja sagedasti müüakse kehval käsitöölisel isegi tööriistad tulu- ja ärimaksu võlgade katteks maha ja võetakse sellega inimeselt võimalus omale edaspidi selle sama tööga leiba teenida. Omal ajal leidus ajalehtedes kuulutusi, et müüakse popsi lambatallesid enampakkumise teel ja teenijate-tüdrukute rätikuid maksuvõlgade katmiseks, ja niisugusel viisil saadi siis sadatuhandete maksumaksjate käest kokku mõned sajad miljonid, mis sagedasti ei tasunud ära isegi sissenõudmise vaeva. (K. Tonkman, põl: See ei ole tõsi!) See on tõsiasi. Uskuma, härra Tonkman, ei pea Teie seda, nimelt igasugu lollusi võib uskuda, kuid mida Teie teate, seda ei ole vaja uskuda. (J. Hünerson, põl: Ega teenijatüdruk riigimaksu ei maksa!) Siis maksis ta pearaha, ja pearaha on ka maks ja läheb ka valitsusasutuste ülevalpidamiseks, kuid oli ka juhtumisi, kus nad tulumaksu maksid, oli juhtumisi, kus teenija tulumaksu maksis ja peremees maksust vaba oli. Ma võin Teile näiteid tuua, kus mõisapidaja tulumaksust vabastati, ja kus naabruses asuva väike-talu omanikud käisid tulumaksu alla, võin teile ka ajalehti näidata, kus kuulutused leiduvad rätikute ja lambatallede müügi üle tulumaksu võla eest. (L. Johanson, stp: See mõisahärra oli põllumeeste kogu liige!) Maksuasutused, kes kohustatud olid tulused kindlaks tegema, uputati paberivir-nadesse, kuid tulu sellest oli vähe. Kommisjonid higistasid ja suurendasid tulused oma äranägemise järele, kuid riigi eelarve näitab, et kuigi palju otsekohestest maksudest sisse ei tulnud. Ma võiksin jutustada palju huvitavaid anekdoote maksuasutustes ja komisjonides ettetulnud juhtumistest, kuid see viiks kaugele. Kui nüüd silmas pidada seda agarust ja seda hoolt, mis väikeste maksjate isegi olemata tulude ülesandmiseks kulutati, siis võiks seda enam loota, et meil sellest tihedast võrgust, mis isegi sääse kinni püüab, ükski suurem elukas läbi ei pääseks. Nähtavasti on aga meil maksustamise aparaat kohandatud sääs-

kede püüdmiseks, kuid valaskalad pääsevad sellest vabalt läbi. (Vahelhüüe M. Martinson'i, põl poolt.) Härra Martinson, ma võin Teile tõendada, et mina maksan rohkem tulumaksu kui Teie. (J. Hünerson, põl: Rikas härra!) See etteheide on nähtavasti kuskil välja mõeldud ja mitte faktidega tõendatud. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Pärast räägime selle üle, kui teie soovite.

Kui pühakirjasõna tarvitada — meie elame viimasel ajal ja meie töö liigub pühakirja tähe all, — siis peab ütleva, et häda teile, kes teie sääski kurnate, aga kaamelid alla neelate. (Vahelhüüe paremalt poolt: Ei ole nii, laske Gustavson ütleva Teile!) Mina pühakirja alal spetsialist ei ole, aga ehk mõni kristlane parandab. Pean ütleva, et meil kaamelid mitte alla ei neelata, vaid lastakse neid rännata soojale maale tervist parandama. Kõike seda arvesse võttes ei ole nüüd sugugi imeks panna, kui sarnane suur valaskala, nagu seda on pangamaja „Scheel ja Ko“ meie maksuasutustel kahe silma vahele on jäänud, sellepärast et need otsivad suurendusklaaside abil väikseid putukaid, kaamel aga on suur, nii et ta otsijatest üle sammub ilma et teda üldse nähtaks. (Hüüded keskelt: Õigus! — Kõik on kaugeltnägijad, ligidalt ei näe!) Mis aga eriti selle loo juures imestama paneb ja on ka käesoleva arupärimise peapõhjuseks, on meie rahaministrite erilise tagasihoidlikkus. (E. Veberman, rhvsv: Väga suur tagasihoidlikkus!) Ja näib, et otsekui hoolitsetaks selle panga eest isegi rohkem kui meie riigipanga, Eesti panga, huvide eest. Juba aastate eest tuli üksikute pangaklientide poolt avaldusi, kus juhtiti tähelepanu riigi tulude varjamise peale. Huvitav on nüüd ajaloolise materjalina lugeda Riigikogu stenogrammidest endise rahaministri Vestel'i selerusi omal ajal rahvusvabameelsete rühma poolt esitatud arupärimise peale, kus ta oma seletuses puhtast südamest ja avalikult seletab, kuidas pangamajaomanik sel ajal Riigivanema härra Päts'i poole pööranud ja kuidas neid küsimusi siis likvideeriti. Kahjatseda tuleb seda, et Riigikogu siis seda arupärimist tõsiselt ei võtnud, et arupärimine neid tagajärgi ei andnud, mis ta andma oleks pidanud ja mis tingimata oleksid meie riigile suuremaid summasid, maksudest sissetulevaid summasid kindlustada võinud ja võib olla nii mõnegi soovimata nähtuse meie riigielus ära hoida võinud. (J. Holberg, põl: Miks teie ei hääletanud siis poolt. E. Veberman, rhvsv: Aga ka sotsialistlik rühm aitas selleks kaasa. A. Tamm, rhvsv: Teie ei toetanud.) Mina mäletan, et ma küll selle poolt hääletasin. (Vahelhüüe rahvusvabameelsete rühmast: Kolm häält toetas

ainult.) Revisjonist tagandati 1923. a. isik, kes oleks võinud ja suutnud pangaraamatute keerdkäikudes orienteeruda. Tagajärg oli see, et leiti — kõik on korras. Nähtavasti hinnati seda korralikkust selles mõttes, et välispidised tundemärgid midagi oletada ei lasknud: raamatud olid korras, arved balanseeritud ja sellega kooskõlas oli ka puhaskasu näidatud. Kas aga sissekanded ka sisuliselt õiged olid, seda ei olnud ükski revident vaevaks võtnud järele vaadata. (Vahelhüüe paremalt poolt: Kas saab seda kindlaks teha?) Seda on vaja uurida, kui seda on võimalik kindlaks teha, ja kui ei saa, siis tuleb näidata, milles see võimatus seisab.

Hiljuti pöörati ka meie praeguse rahaministri poole avaldusega, kus jällegi põhjendati üksikasjaliste andmetega ja paluti pangaraamatute järelvaatust toime panna tõenduseks, et neis leidub ebatõelikke sissekandeid tulude varjamiseks. (E. Masik, põl: Teie kaitsete Venemaa asju!) Härra Masik, Eesti ei ole nõukogude vabariik, praegu on tegemist Eesti riigi tulude varjamisega, ja Eesti riigi tulud ei ole veel nõukogude kassasse läinud. Mina arvan, et riigi huvide valvel olles, Eesti riigikassa seisukohast välja minnes rahaminister oleks kohustatud oma õigust tarvitama, rääkimata sellest, mille peale siin härra Masik tähelepanu juhib. Nimelt on kuulda, et tellimiste peale, mida meie töösturid soovivad saada, ja ilma milleta meie tööstus ka võib olla kängus oleks ja hingitseks, et nende tellimiste peale soovi mittetäitmine kahjulikult mõjuda võib. Kõike seda on härra rahaminister silmatest lasknud ja huvitav oleks nüüd selle põhjusi teada saada. Siinjuures peab tähendama, et Eesti rahva majandusele „Scheel ja Ko“ seda kasu ei ole saanud, mida ta saata oleks võinud, kui silmas pidada neid suuri kapitaale, kulla ja välisvaluuta tagavarasid, mis selle pangakontori kasutada seisavad. Ma ei pretendeeri, et need andmed, mis meie arupärimises ette toodud, marga pealt viimase pennini täpsed on. Võib olla, on nad suuremad, võib olla väiksemad, aga tegemist on siin sadade miljonite ja miljarditega. Meie andmete järgi on pangakontor teeninud paari aasta jooksul kolm korda nii palju kullas, kui palju Eesti on Venemaalt rahulepingu põhjal kulda saanud. (L. Johanson, stp: Nähtavasti on neil ühendus.)

Nüüd küsime, kuhu on ta selle kulla mahutanud? Eesti tööstus ja Eesti kaubandus nähtavasti ei ole sellest tulu saanud ja see kuld ei ole enam nähtavasti Eesti pinnal, niisama kui kontoriomanik Eesti pinnal enam ei viibi. Nüüd on lõpuks veel asutatud üks tuliuus ja värske aktsiaselts, kelle asutajate seas enam endise omaniku nimi ei figureeri, nagu meie

leiamme täna laialisaadetud „Riigi Teataja“ listast. Ja see viimane samm on sündinud härra rahaministri teadmisel ja tema nõusolekul. Ma arvan, et rahvaesitusel on õigus nõuda rahaministrilt vastust sellepeale, kuivõrd on tema silmas pidanud riigikassa ja rahva huvisid, ja mida on ta teinud selleks, et meie maksudega praegu nii ülekoormatud rahval kaduma ei läheks sarnased suured summad, millega siin tegemist on. See küsimus on sedavõrd tähtis, ja ma loodan, et rahvasaadikud võimaluse annavad rahaministrile sellepeale vastata ja ette pandud arupärimist toetavad.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 39 Riigikogu liiget, — seega on arupärimine vastu võetud.

8. Riigiteenijate ühekordse toetuse seadus — J. Uibopuu ettepanek. **J. Uibopuu** (rhysv): Teen ettepaneku, riigiteenijate ühekordse toetuse seadus anda rahaasjanduse komisjonile.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

9. Rahukohtunikkude kohtualluvuse muutmise seadus — III lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Rahukohtunikkude kohtualluvuse muutmise seadus.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

I.

§ 1. Üksikute karistus- ja kohtupidamis- seaduse määruste muutmise kohta käiva seaduse („Riigi Teataja“ nr. 119/120 — 1920. a.) §§ 2., 3. ja 6. tähendatud summa suurus kõrgendatakse sajatuhande marga peale ja § 4. tähendatud summa suurus kaheksa marga peale.

Juhataja **A. Rei:** Sõna on rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (stp): Panen ette § 1 järgmiselt vastu võtta: „§ 1. Üksikute karistus- ja kohtupidamis- seaduse määruste muutmise kohta käiva seaduse („Riigi Teataja“ nr. 119/120 — 1920. a.) § 2. tähendatud summa suurus kõrgendatakse sajatuhande marga peale, § 3. ja 6. tähendatud summa suurus sajaviiekümne tuhande marga peale ja § 4. tähendatud summa suurus kaheksa marga peale.“

Lahkumine II lugemisel vastuvõetud paragrahvi redaktsioonist seisab selles, et alluvust suurendatakse sajatuhande marga asemel sajaviiekümne tuhande peale. Ma põhjendan seda ettepanekut õige lühidalt, sest pikem seletus on antud seaduseelnõu seletuskirjas, mida üksikud Riigikogu liikmed selle küsimuse kohta omal ajal esitasid. Ma tahaksin ainult vastu vaielda mõnele härra kohtuministri poolt ettetoodud väitele. Üks tähtsam vastuväidetest, mida härra kohtuminister tõi, oli see, et rahukohtunikud sarnasel korral saaksid tööga liig ülekoormatud, ja tähendas, et sellega tuleb neile umbes 30% tsiviilasju juurde. Siinjuures pean tähendama, et härra ministril väike matemaatiline eksitus on juhtunud. Ametlikkude andmete järgi, mis komisjonil olemas on, ja mida härra minister vist ka kinnitada võib, väheneks rahukogu tsiviilnõudmiste asjade arv umbes 30% võrra, kui seadus sarnaselt vastu võetakse. Meil on aga Eestis ainult 4 rahukogu, järelikult kui selle võrra peaks protsent suurenema, siis peaks meil ainult 4 rahukohtunikku olema ja siis läheks neile igaleühele 30% juurde. Meil aga on 52 rahukohtunikku, ja kui see ära jaotada, mis neljalt rahukogult tuleb, siis on vaid niipalju vähem, kuipalju 52 on neljast suurem, nii et seal tuleb umbes 3 kunni 4 asja nädalas rohkem ühel rahukohtunikul arutada. Peab aga peale selle tähendama, et harilikust rahukohtuniku tööst teevad tsiviilasjad ainult poole välja, teine pool on kriminaalasjad. Nii on rahukohtunikkude töö suurenemine võrdlemisi väike. Needsamad põhjendused on ka kaaluvad ettepaneku juures, mida mina käesoleva seaduse II osa kohta tahan teha ja mida ma enam kordama ei hakka. Panen ette § 1 vastu võtta sarnasel kujul, kui see minu poolt esitatud.

Kohtuminister **R. Gabrel:** Austatud Riigikogu liikmed! Mina vaidlen härra Jõeäär'i poolt tehtud paranduse vastu ja palun see paragrahv vastu võtta sarnasel kujul, nagu ta II lugemisel vastu võeti, nimelt selles mõttes, et rahukohtunikkudele alluvad asjad oleksid 100.000 mk. niihästi tsiviil- kui ka kriminaalasjades. Vastasel korral tuleks meie kohtuasutusi ümber korraldama hakata, tuleks nimelt rahukohtunikkude arvu suurendada, ja see teeks riigile suuri kulusid.

Juhataja **A. Rei:** Panen hääletamisele rkl. Jõeäär'i poolt tehtud ettepaneku, mis on järgmine: „§ 1. Üksikute karistus- ja kohtupidamis- seaduse määruste muutmise kohta käiva seaduse („Riigi Teataja“ nr. 119/120 — 1920. a.) § 2. tähendatud summa suurus kõrgendatakse sajatuhande marga peale. § 3. ja

6. tähendatud summa suurus saja-viiekümne tuhande marga peale ja § 4. tähendatud summa suurus kaheksa marga peale“.

Härra Jõeäär'i ettepanek on paralleelne II lugemisel vastuvõetud § 1-sele, sellepärast kavatsen hääletada paralleelselt. Esiteks tuleb hääletamisele rkl. Jõeäär'i ettepanek. (Hääletatakse.) Panen hääletamisele § 1 teisel lugemisel vastuvõetud kujul. (Hääletatakse.) Kumbki ettepanek ei ole saanud absoluutset enamust ja sellepärast tulevad mõlemad „poolt“ ja „vastu“ hääletamisele. Rohkem häälil on saanud teisel lugemisel vastuvõetud redaktsioon, sellepärast panen selle esiteks hääletamisele. (Hääletatakse.) Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Jõeäär'i ettepanek. (Hääletatakse.) II lugemisel vastuvõetud redaktsioon on saanud poolt 31, vastu — 23, kuna rkl. Jõeäär'i ettepanek on saanud poolt 24, vastu — 29, seega on vastu võetud § 1 sel kujul, nagu ta II lugemisel on vastu võetud.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega § § 2 ja 3.

§ 2. Enne käesoleva seaduse maksmapanemist kordasaadetud lõpetamata süüteasjade arutamisel ja otsustamisel tuleb käia ülemaltähendatud 28. juuli 1920. a. seaduse § § 8. ja 9. määruste järgi.

§ 3. Käesoleva seaduse maksmahakkamisega kaotab maksvuse Vabariigi Valitsuse poolt val. aj. korra § 12-a põhjal 17. juunil 1921. a. vastuvõetud seadus üksikute karistuste ja kohtupidamiseseaduse määruste muutmise kohta (Sead. nr. 56 „Riigi Teataja“ nr. 55—1921. a.).

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

Tsiviil kohtupidamise seaduse § 1806 (Sead. kogu XVI köide I j. 1914. a. väljaanne) täiendatakse järgmiselt:

7. ülespidamise (alimentide) nõuded, nõudehinna peale vaatamata.

Juhataja **A. Rei**: Sõna on rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär, (stp): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut seaduse II osa täiendada järgmiselt: „8) palved sunnitäitmiste üle (Ts. kp. sead. § § 161¹—161²⁴), nõudehinna peale vaatamata“. Pean tähendama, et siin ei saa vastuvaidlust olla, nii kui koormaks see rahukohtunikke ülearu, sest sunnitäitmise otsused valmistatakse enamalt jaolt trükitud blakkettidel, sekretäär kirjutab need valmis ja rahukohtunik kirjutab ainult alla. Otsused on puht vormalised, ilma sisulise arutuseta ja õigusemõistmise seisukohast välja minnes ei

ole mingisugust vahet, kas teeb seda üldkohus või rahukohtunik. Ma julgen tähelpanu pöörata selle peale, et omalajal Eesti ajutine valitsus deklareeris, et ta oma ülesandeks seab Eestis rahukohtunikude kohtualluvust suurendada. Sennijani rahukohtunikude kohtualluvuse suurendamisest ei ole juttugi olnud. Sadatuhat marka, mis Riigikogu II lugemisel vastu võttis, on väiksem summa, kui see, mis enne rahukohtunikudele allus. Praegu on Eesti vabariigis õiguse kättesaamine palju raskem kui enne, nõnda et see ettepanek peaks vastuvõetav olema.

Kohtuminister **R. Gabrel**: Ma palun härra Jõeäär'i poolt tehtud ettepanek tagasi lükata, sest ei ole mingisugust põhjust rahukohtunikudele otsustamisele anda suuri asju ja kui seda teha tahetak, siis tuleks küsimuse alla rahukohtunikude arvu suurendamine. Sellepärast palun see ettepanek tagasi lükata.

Juhataja **A. Rei**: Hääletamisele tuleb rkl. Jõeäär'i täiendus-ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 18 häält, vastu — 29 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb seaduseelnõu II osa. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu II osa vastu võetud.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu III osa.

III. käesolev seadus hakkab maksma 1. jaanuaril 1926. a.

Juhataja **A. Rei**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

10. Kohtupalati ja rahukogude kohtuistungite koosseisu muutmise seadus — III lugemisel. Üldkommisjoni aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Kohtupalati ja rahukogude kohtuistungite koosseisu muutmise seadus.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

I.

Kohtuasut. seadust muudetakse ja täiendatakse järgmiselt:

§ 53. Asjade arutamisel ja otsustamisel rahukogudes kui teise astme kohtutes võtavad

kohtuistungitest osa kohtunikkudena rahukogu esimees, abiesimehed ja alalised liikmed, tarbekorral ka rahukohtunikud rahukogu esimehe kutsel mitte üle ühe igast istungist.

Rahukohtunik ei või istungil asja ettekandjaks olla.

Juhataja **A. Rei**: Sõna on rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (stp): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut, lõpulause „Rahukohtunik ei või istungil asja ettekandjaks olla“ välja jätta. Põhjendused, mis eelmise seaduse juures ette toodi, peaksid ka siin mõjuvad olema, ja ma neid kordama ei hakka. Pean ainult tähendama, et hääletamise juures paistab silma, nagu oleks siin tegemist mingisuguste poliitiliste küsimustega, ja enamuse keskelt ning paremalt tiivalt hääletab vastu vist ainult selle tõttu, et ettepanekuga esineb isik, kes ei ole mitte keskkohast, ega ka mitte paremast tiivast. See on aga täiesti apoliitiline küsimus, kas rahukohtunik võib istungil asja ettekandjaks olla või mitte. Kui kohtunik võib asja otsustada, siis võib ta ka asja ette kanda, ja ei ole karta, nagu härra kohtuminister arvab, et asja ettekandmine eriti rahukohtunikke liig palju koormaks. Kui kohtunik saab välja kutsutud oma jaoskonnast selleks, et ta peab rahukogu istungile sõitma, siis see ajaviitmine on just see sama koormamine. Kui rahukogu istungitel, millest osa võtab kolm kohtunikku, ainult kaks ettekandjaks võib olla, siis peaks $\frac{1}{3}$ rohkem kohtuistungid pidama ja selle jaoks ka kohtu koosseisu suurendama. Neid põhjusi toovad ette kohtutegelased, kuna mina nad ainult ette kannan.

Kohtuminister **R. Gabrel**: Mina vaidlen härra Jõeäär'i ettepaneku vastu neil motiividel, mida mina II lugemisel ette kandsin, nimelt see keeld, et rahukohtunik ei või kohtuistungil asja ettekandjaks olla, on põhjendatud sellega, et rahukohtunikkudele ei pandaks peale suuremat töökoormat, kui nad kanda jõuavad. Nende töö suureneb selle seadusega, mis nüüd eelmise punktina päevakorras oli ja mis vastu võeti, umbes 30% võrra. Kui härra Jõeäär seletab, et kui rahukohtunik on välja kutsutud kohtuistungist osa võtma, siis on ükskõik, kas tema asja ette kannab või mitte ette ei kannan, sest ajaviitmine olevat ühesugune, siis ei ole see õige. Sest kui rahukohtunik asja ette kannab, siis peab ta pärast istungit kohtuotsuste motiivid kirjutama, mis võtab talt palju aega. See seadus, mis siin arutamisel, tahab niisuguse seisukorra luua, et normaalsel seisukorras kõik asjad, mis rahukohtunik on otsustanud, ja milles kaevatakse

edasi, teises kohtuastmes otsustaks alaline kohtukoosseis, mis koosneb rahukogu alalistest liikmetest, mitte aga rahukohtunikkudest. See on rahukogu, kui II aste, millest osa võtaksid rahukogu alalised liikmed. Ainult hädakorral kui ühe või teise liikme haiguse pärast või muudel põhjustel koosseisu alalistest liikmetest kokku seada ei saa, võtaks istungist osa üks rahukohtunik. Aga seda, et ta peale panema töökoorem, et ta peab pärast veel otsuste motiivid kirjutama, ei taheta teha, sest tema peab kõik oma aja kulutama oma jaoskonna asjade otsustamisele ja temal ei leiduks aega mingisuguseks muuks ülesandeks. Sellepärast palun härra Jõeäär'i poolt esitatud ettepanek tagasi lükata.

Juhataja **A. Rei**: Hääletamisele tuleb rkl. Jõeäär'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 18 häält, vastu 23 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 53. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 53 vastu võetud.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 53¹, 140², 146, 146¹, II ja III osa.

§ 53¹. Kohtuistungil on eesistujaks rahukogu esimees, tema äraolekul aga istungist osavõtja abiesimees või vanem alaline liige.

§ 140². Asjade arutamisel ja otsustamisel rahukogudes kui esimese astme kohtutes võtavad kohtuistungitest osa kohtunikkudena rahukogu esimees, abiesimehed ja alalised liikmed.

§ 146. Kui kohtuistungis koosseisu ei ole võimalik täiendada eelmises (145) paragrahvis ettenähtud korras, siis kutsutakse kohtunikuna osa võtma rahukogu kui esimese astme istungist rahukogu esimehe kutsel kohtu-uuri ja kohtupalati istungist kohtupalati vanema esimehe kutsel kohaliku rahukogu abiesimees või alaline liige, kes rahukogus osa ei võtnud palatis arutusel oleva asja otsustamisest.

§ 146¹. Saaremaa rahukogu nii esimese kui ka teise astme kohtuistungitest võtavad osa peale rahukogu esimehe ja alalise liikme rahukohtunikud, kes ka asja ettekandjaks ja esimehe äraolekul eesistujaks võivad olla.

II.

Ringkonnakohtu ümbernimetamise ja ajutiste kohtute sisseseadmise seaduse § 1 punktide c, f ja m muutmise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 55/56 — 1920.) punkt m kaotab maksvuse.

III.

Käesolev seadus hakkab maksma 1. jaanuaril 1926. a.

Juhataja **A. Rei**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

11. Riigiasutuste üldkommisjoni aruandja A. Jõeäär koosseisude andja **A. Jõeäär** kanmuutmise seaduse eelnõu kohta ette ja eraldi **III lugemisel** — **III lugemisel** hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Riigiasutuste koosseisude muutmise seadus.

Riigiasutuste koosseisudes (Lisa nr. 1 riigi 1925. a. eelarvejuurde „Riigi Teataja“ nr. 53/54 — 1925. lhk. 282) kindlaksmääratud rahukogude alaliste liikmete arvu suurendatakse 27 pealt 39 peale, arvates 1. jaanuarist 1926. a.

Juhataja **A. Rei**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

12. Matmispaikade seadus — **III lugemisel** — **III lugemisel** üldkommisjoni aruandja **M. Juhkam** kanmuutmise seaduse eelnõu kohta ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja § 1.

Matmispaikade seadus.

§ 1. Matmispaigad jagunevad avalikkudeks ja eramatmispaikadeks.

Märkus. Sõjaväe matmispaikade korraldamine kuulub sõjaministeeriumi võimkonda.

Aruandja **M. Juhkam** (loeb):

§ 2. Avalikud, üldtarvitamiseks määratud matmispaigad on:

1. linnade, alevite, maakondade, suuremate valdade või valdade ühenduste poolt asutatavad matmispaigad ja

2. usutunnistusliikude ühingute (koguduste) sennised surnuaiad.

H. Anniko (krst): Teen ettepaneku § 2. lõppu juurde võtta järgmine lause: „kusjuures koguduste sennised valdamise õigused puutumata jäävad“. Seda põhjendasin juba II lugemisel, et praeguste koguduste surnuaiad on tänini koguduste omanduseks olnud ja nende valdamisel. Käesoleva seaduseelnõu järgi on need surnuaiad üldtarvitamiseks määratud, aga sellejuures lahtiseks jäetud, kelle omanduseks nad jäävad. Et selle juures arusaamatusi ei tuleks, siis on tingimata tarvis tähendatud täiendus juurde võtta.

Juhataja **A. Rei**: Hääletamisele tuleb rkl. Anniko ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **M. Juhkam**: Teen redaktsioonilise paranduse „usutunnistusliikude ühingute“ asemele võtta „usuühingute“, silmas pidades seda, et Riigikogu on usuühingute seaduseelnõus vastava paranduse teinud.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Hääletamisele tuleb § 2. ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud.

Aruandja **M. Juhkam** (loeb):

„§ 3. Eramatmispaigad on:

1. usutunnistusliikude ühingute ja eraseltside poolt käesolevas seaduses ettenähtud korras oma liikmete tarvis asutatavad matmispaigad ja

2. perekonna matmispaigad.“

Teen ettepaneku siin samuti lugeda „usutunnistusliikude ühingute“ asemele „usuühingute“.

Juhataja **A. Rei**: Viimane ettepanek tuleb automaatselt läbi viia kodukorra seletuste põhjal. Hääletamisele tuleb § 3. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3. vastu võetud.

Aruandja **M. Juhkam** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 4—8.

§ 4. Avalikkude matmispaikade asutamine ja nende laiendamine sünnib vastava omavalitsus-esituskogu otsusel. Alevite, suuremate valdade ja valdade ühenduste poolt asutatavate matmispaikade asutamiseks ja laiendamiseks on peale selle tarvilik vastava maakonnanõukogu otsus ja siseministri luba.

§ 5. Eramatmispaikade asutamine ning laiendamine sünnib siseministri loaga, kusjuures tuleb ära kuulata vastava maakonna- või linnavalitsuse arvamine.

§ 6. Kui avalikkude matmispaikade asutamiseks või laiendamiseks koha peal riigi või omavalitsuse päralt olevat vastavat maatükki ei ole ning seda ka teisiti ei ole võimalik muretseda, võib tarviliku maatüki selleks võõrandada määruste alusel, mis maksavad kinnisvarade sunduslikul võõrandamisel.

§ 7. Usuühingute sennised (§ 2) surnuaiad lähevad ühingute likvideerimise korral, samuti sel korral, kui ühingud nende valitsemisest või tarvitamisest ära ütlevad, või § 9 kor-

ras antud eeskirju rikuvad, vastava linna, alevi, maakonna, valla või valdade ühenduse valitsemise alla.

§ 8. Avalikkude matmispaikade tarvitamise eest võetavad maksud määratakse nii, et nendega katta võiks ainult matmispaikade asutamise, sisseseadmise, korrashoidmise ja valitsemise kulud.

Aruandja **M. Juhkam** (loeb):

§ 9. Siseministril on õigus kokkuleppel töö- ja hoolekandeministriga anda määrusi: matmispaikade asutamistingimuste ja tarvitamise, tervishoidlikkude nõuete, maksude, järeல்valve ja korraldamise, samuti sulutud matmispaikade edaspidise kasutamise kohta.

H. Anniko (krst): Teen ettepaneku § 9. 3. reas sõna „maksude“ kustutada. Põhjendused on need samad, mis tegin II lugemisel.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **M. Juhkam**: Rkl. Anniko ettepanek ei ole vastuvõetav. See ettepanek oli komisjonis kaalumisel, kus leiti, et tuleb anda maksude määramise õigus siseministrile, või öelda seaduses, et maksud on kõikidele ühesugused, kes matmispaikasad tarvitavad. Kui seda ei ole öeldud, siis peab siseministrile sarnane õigus jääma. Pean ette tooma veel järgmist: surmajuhtumisel ja matmisel tulevad väljamaal sagedasti appi ühiskond ja riik, see on juhtumisel, kus abi vaja.

Seal on niikaugale jõutud, et matmine on kogukondade või riigiasutuste poolt tasuta. Rkl. Anniko parandus sihhib aga selle poole, et matmispaikade eest võidakse võtta õige tuntavat tasu. Kuid nagu teada, on matmispaigad juba praegu, eriti suuremates linnades väga kallid. Sellepärast peaks siseministrile õigus jääma seda küsimust korraldada.

Juhataja **A. Rei**: Hääletamisele tuleb rkl. Anniko ettepanek § 9. sõna „maksude“ kustutada. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 26, vastu — 34 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 9. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 9 vastu võetud.

Aruandja **M. Juhkam** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 10 ja 11.

§ 10. Matmispaigad sulutakse: § 2 p. 1. tähendatud omavalitsuste valitsemisel olevad matmispaigad vastava omavalitsus-esituskogu otsusel või siseministri otsusel tervishoiu peavalitsuse ettepanekul; kõik teised matmispaigad — siseministri otsusel vastava maakonna või

linnaavalitsuse või tervishoiu peavalitsuse ettepanekul, ära kuulates vastava matmispaiga valdaja seletust.

§ 11. Selle seaduse jõusseastumisega tühistuvad:

1) võõraste usutunnistuste seaduse (Ustav duhovnõh del inostrannõh ispovedanii, seaduste kogu k. XI I j.) §§ 314—316 ja 843—844.

2) Arstlise seaduse (sead. kogu k. XIII § 704—712) ja

3) Seisuste seaduse (sead. kogu IX k.) § 453 lisa II.

Juhataja **A. Rei**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

13. Usuühingute ja nende liitude seadus — II lugemisel. § 22-se kohta, mis praegu arutamisel, on tehtud rkl. Tallmeister'i poolt järgmine ettepanek: „Teen ettepaneku § 22-ses maha tõmmata:

1) esimese lõike teises reas sõnad: „ja nende liidud (kirikud)“;

2) teise lõike esimeses reas sõnad: „ja liidud“;

3) viimase lõike 3-das reas sõnad: „ja liidud“.

Ettepaneku kohta aruandja lõpusõna ei tarvita.

Rkl. Tallmeister'i ettepanek seisab koos kolmest osast. Et paragrahvis ühtlust läbi viia, siis arvan, et need ettepanekud tuleksid korraga hääletada. Selle vastu ei vaielda. Panen rkl. Tallmeister'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 30 häält, vastu 32 häält, sellega tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Sedelitega hääletamisel on rkl. Tallmeister'i ettepanek saanud poolt 38 häält, vastu 32 — sellega on ettepanek vastu võetud. Panen § 22 hääletamisele ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 22 vastu võetud.

Üldkomisjoni aruandja **M. Juhkam** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 23.

§ 23. Usuühingud ja liidud, kes rahukogudes seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimiseseaduses („Riigi Teataja“ nr. 18—1919. a.) ettenähtud korras registreeritud, on kohustatud kahe kuu jooksul, arvates käesoleva seaduse maksmahakkamise päevast, esitama rahukogus registreeritud põhikirjast ära kirja siseministeeriumile.

Kui esitatud põhikiri käesoleva seaduse nõuetele ei vasta, teatab siseministeerium sellest põhikirja esitajale ühingu või liidule, kellel on sarnasel juhtumisel õigus oma põhikirja uuendada kuue kuu jooksul § 21. korras.

Aruandja M. Juhkam (loeb):

§ 24. Olemasolevate usuühingute liitude (kirikute) põhikirjad ühes vastavasse liitu kuuluvate usuühingute (koguduste) põhikirjadega esitatakse registreerimiseks nende liitude senniste keskvalitsuste poolt. Registreerimiseks esitatud usuühingute (koguduste) põhikirjad peavad olema varustatud ühingute esitajate allkirjadega.

Kui liidu keskvalitsus liitu kuuluva ühingu põhikirja siseministeeriumile registreerimiseks mõnesugusel põhjusel ei esita, on ühingul õigus jäädes liitu registreerimispalvega pöörata siseministeeriumi ühe kuu jooksul peale § 22. ettenähtud kuuekuulise tähtaja möödumist. Siseministeeriumi otsuse vastu on õigus kaebust tõsta § 20. korras nii ühingul, kui liidu keskvalitsusel.

Iseseisvalt tegutsevad usuühingud, nagu Rooma-katoliku usu, Vene vanausu, juudiusu kogudused, kes Eesti vabariigi piirides senni maksva seaduse alusel usuühingute liitu ei ole koondunud, esitavad oma põhikirjad registreerimiseks eestseisuse või juhatuse allkirjadega.

Th. Tallmeister (rhvsv): Teen ettepaneku § 24. järgmiselt vastu võtta:

„Olemasolevate usuühingute (koguduste) põhikirjad esitatakse registreerimiseks nende koguduste senniste juhatuste, eestseisuste või teiste seaduslike esituste poolt, mille juures neis kogudustes, kus sennise seaduse järele täiskogusid on peetud, põhikiri enne sisseandmist täiskogu poolt vastu võetud olema peab, mille protokollil ärakiri registreerimispalvele juurde lisatakse. Registreerimiseks esitatud usuühingute (koguduste) põhikirjad peavad olema varustatud ühingute senniste juhatuste, eestseisuste või teiste seaduslike esituste allkirjadega.“

Kui olemasolevad ühingud (kogudused) liiduna registreeruda soovivad, peab liidu registreerimispalvele juurde lisatud olema nende ühingute (koguduste) nimekiri, kes liitu kuuluda soovivad, ühes nende ühingute (koguduste) esitajate allkirjadega.“

Motiivid olen esimesel lugemisel juba ette kandnud.

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud redaktsioon rkl. Tallmeister'i poolt on minule täiesti vastuvõtmatu. Kui meie jääksime selle redaktsiooni

juurde, see tähendab, selle vastu võtaksime, siis lööksime segamini kõik sennised asutused, mis on töötanud juriidiliste isikutena. Meie, arutades käesolevat seaduseelnõu, ei saa välja minna ainult ühe kiriku seisukohalt, see tähendab ainult ühe usutunnistusliku ühingu või liidu seisukohalt, vaid meie peame arvesse võtma kõiki kirikuid. Meie teame, et meil on suuremate kirikutena Rooma-katoliku kirik, apostliku-õigeusu kirik ja luteriusu kirik. Kõigil neil kirikutel on juriidiliste isikutena oma keskkoonused. Veel rohkem, meie teame, et mõned kirikud on tuntud ainult niisugustena, neil kogudusi juriidilise isikuna ei olegi. Kui meie selle korraga tahame neile kirikutele peale sundida, et vaadake, teil on ainult üksikud kirikud, kui asutused kohapeal, teil keskorganisatsiooni ei ole, siis astuksime sellega niisuguse sammu, mis meie korras kuidagi viisi vastuvõetav ei saa olla. Missugusest seisukohast välja minnes peaksime niisuguse oma arvamise peale sundima neile kirikutele? Missuguse tarviduse pärast? Kas ainult selle pärast, et mõnel evang.-luteriusu kogudusel on tahtmine registreeruda ainult kogudusena? Meie jätame neile selle vabaduse, olge head ja registreerige endid, aga ärge püüdke seda tahtmist seadusega peale sundida nendele kirikutele, kellel kogudusi, kui asutusi üldse ei ole. See oleks hädaohtlik ka nendele kirikutele ja nende kirikute seisukohalt, kellel on kogudused iseseisvate juriidiliste isikutena praegu olemas, ja kellel on kohapealsed kirikud asutustena olemas. See lööks meil senni kujunenud juriidiliste isikute korra segamini. Ja missuguse tarve pärast meie seda teeme? Vaadake, kui meie kirikut alles hakkaksime asutama, siis võiksime ettepanud redaktsiooni seisukohast välja minna, aga kui meil on kirikud iseseisvate juriidiliste isikutena olemas kas liiduna, või nende üksikute osadena, siis peaksime neid ka niisugustena vastu võtma. Isegi siis, kui meie registreerisime riigi algupäevil seltsisid, läksime välja sellest praksisest, et liit registreeris ennast kui niisugune kõigi osadega, ja kui olid üksikud ühingud, siis registreerusid ühingutena. Tähendab, meie oma tsiviil-seadusandluse juures ei keelanud ka üksikutel hariduslike ühingutel end tervikutena registreerida. Meie ei pannud peale niisugust kohustust, et võivad ainult üksikud algosad registreeruda, kes kokku tulles esitavad ühise tahtmise, kui liidu tahtmise. Kui liit oli juriidilise isikuna olemas enne selle seaduse ilmumist, siis võis ta end edasi registreerida kui juriidiline isik. Mispärast siis nüüd kirikute suhtes tahame maksma panna teistsuguse korra? Mina ei kujuta endale seda tarvet ette. Küll aga tule-

vad selle redaktsiooni vastuvõtmise läbi meie kirikutele igasugused sekeldused ja niisugused raskused, mida soovida kellegil põhjust ei ole. Mina saaksin sellest ettepanekust aru, kui paragrahvi redaktsiooni läbi teistel alustel või teistel nüanssidel töötada tahtvatele kogudustele selles mingisuguseid takistusi tehtaks. Võtame aga käesoleva paragrahvi teise lõike, siis leiame selles, et siin on võimalus antud igal kogudusel end registreerida, kui sennine liit peaks keelduma tema palvekirja esitamast. Neil kogudustel on seaduse järele võimalus iseseisvalt registreeruda, ja mina ei saa aru, missuguse tahtmise pärast ei või ennast registreerida sennine liit, kuna kogudused võivad. Ma ei saa aru, missuguse tahtmise pärast sennist liitu tahame seadusega täiesti eitada. Mis võib selle põhjuseks olla? Kõigil neil asjaoludel pean ütleva, et rkl. Tallmeister'i poolt esitatud redaktsioon on minule täiesti vastuvõtmatu.

Juhataja A. Rei: Rkl. Veberman'i poolt on tehtud kirjalikult järgmine ettepanek: „Seks puhuks, kui rkl. Tallmeister'i ettepanekud § 24. kohta tagasi peaks lükatama — teen ettepaneku, § 24. neljas rida ülevalt välja jätta sõna „senniste“.

O. Gustavson (stp): On väga kahju, et härra siseminister ei ole tarvilikuks lugenud või aega saanud tutvuneda selle seaduseelnõuga, mille ta ise on esitanud. Härra Einbund ühelt poolt ja härra Päts teiselt poolt rõhutasid registreerimist üldkiriku kaudu Rooma-katoliku kiriku huvides. Nad on seletanud, et Rooma-katoliku kogudusi saab ainult üldkirikuna registreerida, sest üksikogudust, kui sarnast ei tunnustatavat seal üldse.

Nende kahe härra õnnetuseks on käesolevas seaduseelnõus kogu see küsimus leidnud sootu teistsuguse lahenduse: kõik teised kogudused võivad registreeruda üldkiriku kaudu, Rooma-katoliku kogudused aga ainult üksikogudustena. Sest käesoleva seaduse § 24. kolmas lõige ütleb selge sõnaga: „Iseisvalt tegutsevad usutunnistuslikud ühingud nagu Rooma-katolikuusu, Vene vanausu, juudiusu kogudused, kes Eesti vabariigi piirides sennimaksva seaduse alusel usutunnistuslikku liitu ei ole koondunud, esitavad oma põhikirjad registreerimiseks eestseisuse või juhatuse allkirjadega.“ (J. Holberg, põl: Nende koondus on Roomas.) Minu härrad, kuidas teie tahate siis need risti vastupidised seisukohad kokku kõlastada. Parandusi, mis selle vastolu kõrvaldada võiksid, tehtud ei ole II lugemisel. Järelikult puudub nüüd igasugune võimalus täbara seisukorra

päästmiseks. Nüüd jääb Rooma-katoliku kirikule ainult üks tee ja see on — ennast registreerida üksikogudusena. See on aga punktipealt sama tee, mida näeb ette Riigikogu liikme härra Tallmeister'i ettepanek, mis jätab võimaluse kogudustele endid registreerida ainult üksikogudusena. Kokku võttes on käesolev seadus konstrueeritud nii, et see põhiväide, mille põhjal härra Einbund kui ka härra Päts on vaieldanud üldkiriku süsteemi poolt, Rooma-katoliku kiriku huvides, käesoleva seaduse juures tema praegusel kujul täiesti laua alla langeb.

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tahaksin käesoleva seaduseelnõu § 24. juures tähelepanu juhtida § 29. ja § 30. peale. § 29. lausub, et käesolev seadus hakkab maksma 1. juulil 1925. a. Juulikuu on juba mööda läinud, aga siin võib ju ka seaduse maksmahakkamise tähtaega ühe teise kuupäeva peale määrata. Igatahes, kui seadus sisse anti, siis määrati aeg ette, millal ta maksma hakkab. § 30 loeb aga üles kõik need seadused, mis selle seaduseelnõu maksmahakkamisega oma jõu kaotavad, ja kui teie nende seaduseelnõude üleslugemise läbi vaatate, siis näete, et kaotavad jõu selle seaduse maksmahakkamisega kõik sennised Vene riigis maksmapandud ja kiriku-aluseid korraldavad seadused, muuseas ka need määrused ja korraldused, mis kiriku kohta maksma pandud on meie juures ajutise valitsuse poolt. Ajutine valitsus on andnud mõnele kirikule, nagu apostliku-õigeusu või Kreeka-katolikuusu kirikule oma sisemise korralduse, mida temal meil ei olnud. Selles korralduses on ette nähtud ka kirikupäevad jne. Kui see korraldus ära kaob, siis jäävad need asutused täiesti õhku rippuma. Nüüd öeldakse siin, et vaadake, ega meie ei taha ära kaotada, meie tahame ainult suure vabaduse anda. Mina arvan, et siin ei või mingisugusest vabadusest juttu olla, kui need seadused kaotatakse. (O. Gustavson, stp: See on valitsuse ettepanek.) Kui see seadus vastu võetakse, siis tähendab see, et meil ei jää selle seaduse vastuvõtmise järgi ei kirikupäevale, ei konsistooriumile kiriklikku seaduse alust, vaid nad võivad end registreerida pärast, kui kogudused nende tarvis uue aluse loonud. Härra Tallmeister rääkis ka, et ta tunnustab seadust, mis koguduste kohta ajutise valitsuse poolt on antud, aga see alus langeb selle seaduse vastuvõtmisega ka ära, teie konsistoorium kui ka kirikupäevad kaovad ära. No, olge nii lahked ja öelge, mil viisil siis teie oma kirikut luua tahate. Teie ütlete, et tahate kokku tulla ja ühe uue liidu luua. Kuid nii võite teie korraldada turu peal miitingu, sest muud alust ei saa olema. (Th. Tallmeister, rhvsv: Ega

valitsuse ettepanek seda ka ei kindlusta.) Jah, tema kindlustab seda, sest kui registreeritakse keskasutused, siis registreerivad nad seda, mis seaduslikul alusel on vastu võetud, olgu sennisel kujul või enne registreerimist uuendatud kujul. Minul on teada, et teil on näiteks vastu võetud teatavad määrused. Ka apostliku-õigeusu kirikus on oma organisatsioonide alused juba uuendatud kujul vastu võetud. Seda võitegi registreerida kohe, see on nende autonoomne kirikualus. Kui teie võtate selle ära, mis on antud seadusega, ja lõpetate ära a-st kunni o-ni, noh kuidas koondute teie siis kiriku keskasutuseks? Kas kutsute turupeatlase kokku ja hääletate, nagu Shveitsi kantonites, või missugusel kujul teie seda teete, kas loote parlamentliku korra, või võrdleva valimiskorra, nagu teie siin soovitasite. Teie kogudus tahab ühte, aga teine kogudus tahab teist, mis siit siis välja tuleb. Teie hakkate riiki looma kaossist, kuid nii ei looda ju kuskil asutusi. Ja sellepärast on ainukene ratsionaalne alus, kui antaks autonoomne võimalus, teie tulete kirikupäeval kokku ja teie peate seda tunnistama, mille poolt enamus on. Ärge lõhkuge seda ära. Ega demokraatiaga ei pruugi igakord revolutsiooni teha. Meie teame, et on olemas demokraatlikud riigid Inglismaa ja Shveits. Nad on võrdlemisi tagasihoidlikud. Kui mõnes kirikus on niisugune tagasihoidlik vaim valitsemas, siis ei saa meie ometi kiriku lahutamisel teile teie vaimu sisse ajada. Meie tahame kirikule anda seda, mida meie peame andma, kuid meie peame tegema seda, et meie riigis ei loo korralagedust, see on meie kui seadusandjate ülesanne. Meie, kes asja peale vaatame erapooletult, puht juriidiliselt, ei saa seda teha. Mina olen selles küsimuses täitsa erapooletu, ma pole juba aastate jooksul kiriklikkudest küsimustest osa võtnud ei nii ega teisiti, mina leian nende küsimuste lahendamist kodus. Mina ei vaidle siin mingisuguse kiriku eest, vaid korra eest, ja sellest seisukohast olen ka kogu aeg välja läinud, nimelt riiklikust seisukohast. (L. Johanson, stp: Rühma poliitilisest seisukohast.) Meie poliitilises erakonnas on väga mitmesugustest usutunnistustest inimesi, kes ühegi usutunnistusega seotud ei ole, meie rühmal ei ole ettekirjutusi, et peab nii või nii olema. Meie rühm ei ole kellelegi ette kirjutatud, mis eest ta võitlema peab, inimesed ise on selle juurde tulnud ja leidnud seisukoha, mille eest nad kohustatud on välja astuma. Kui Teie aga tõesti arvate, et võimalik on kirikut miitingutega luua, siis tehke seda katset, aga võtke ka vastutus enese peale.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **T. Kalbus.**)

Th. Tallmeister (rhvsv): Mina ei taha pikemalt selle vastu vaidlema hakata, mida härra Päts siin ette tõi. Tahaksin ainult selle asjaolu peale tähelepanu juhtida, et kui lugu nõnda on, nagu siin ette toodi, et käesoleva seaduse väljaandmisega terve kirik õieti õhku rippuma jääb, siis ei muuda see sugugi asjaolu, kas õhku rippuma jääb terve kirik, või üksikogudus, kui maksivad seadused tühjaks tunnustatakse kiriku kohta. Rkl. Päts rõhutas siin, et ev.-luteriusu kirikul on kirikupäev, mis on seaduslik asutus. Siin ma paluksin veel kord rkl. Päts'i, et ta selle seaduse ette tooks, mille põhjal kirikupäev seaduslik asutus on. Meil Eestis pole ühtki seadust, mille põhjal kirikupäev seaduslikuks asutuseks oleks tunnustatud. Kirikupäev on puht eraasutus, mis täiesti erateel kokku astunud, ükski seadus teda ette ei näe. Sellepärast ei muuda see põrmugi seisukorda. Kui leitakse, et asi õhku rippuma jääb, siis tehtagu parandus vastavas paragrahvis, et praegused seadused oma maksuse pikema aja jooksul alal hoiavad. Aga et selle läbi oluline muudatus tekib, kui kogudus aluseks võetakse, sellest ma aru ei saa.

Juhataja **T. Kalbus**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Päts'il.

K. Päts (põl): Ma tahaksin rkl. härra Tallmeister'i tähelepanu juhtida sellele, et mina ette tõiin § 29 ja 30. § 29. on käesoleva seaduse maksamahakkamise tähtjaks ette nähtud 1. juuli 1925.a., ma tähendasin, et see tähtaeg on mööda läinud, nähtavasti tuleb aga Riigikogul siin uus maksamahakkamise tähtaeg määrata, missugune tähtaeg selle seaduse maksamahakkamise sama kaugele viib, kui see oli ette nähtud seaduse ettepanemisel, kas uuel aastal või tuleval aastal, umbes 6 kuud aega. Sel vaheajal, kui meie võtame, et seadus hakkab maksma kuue kuu pärast, siis hakkab ka § 30 maksma kuue kuu pärast, on võimalik kogudustel kui ka kirikutel reorganiseerimise töid ette võtta. Keskkirikut juba pärast seda tähtaega enam ei ole, aga kogudused on ja nad võivad end registreerida pärast seda tähtaega. Kui Teie arvate, et Teie selle aja jooksul oma kirikus kõike ei suuda läbi viia, siis võib Riigikogu Teile pikema tähtaja määrata, ütleme, üks aasta. Mina arvan, selle aja jooksul võite Teie kõik peenikesed küsimused, ülestõusmised ja muud ära lahendada, kõik kreeka- ja hebreakeelsed tekstid ära seletada, aga omavahel, mitte siin. Mina arvan, et Riigikogus kellegil selle vastu ei ole, keegi selle vastu ei vaidle, kui õige pikk tähtaeg Teile selleks antakse.

Juhataja T. Kalbus: Aruandja lõpu-sõna ei tarvita. Rkl. Tallmeister'i poolt on § 24. kohta uus redaktsioon esitatud, ühtlasi on rkl. Veberman'i poolt ettepanek tehtud, juhtumisel, kui rkl. Tallmeister'i ettepanekut vastu ei võeta, § 24-dast, komisjoni redaktsioonis, neljandast reast jätta välja sõna „senniste“. Rkl. Tallmeister'i ettepanek ja komisjoni ettepanek on kaks paralleel-ettepanekut, sellepärast panen nad paralleel-hääletamisele. Esiteks tuleb hääletamisele rkl. Tallmeister'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nüüd tuleb hääletamisele komisjoni poolt ettepanek § 24. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: Riigikogu liikme Tallmeister'i ettepaneku poolt on 33 häält, komisjoni ettepaneku poolt on 38 häält, kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, absoluutne enamuse on 42 häält. Komisjoni ettepanek on saanud poolt rohkem häält, sellepärast tuleb ta esimesena hääletamisele. (Hääletatakse.)

Hääletamisele tuleb § 24 rkl. Tallmeister'i poolt esitatud redaktsioonis. (Hääletatakse.) Komisjoni poolt esitatud § 24. poolt on 38, vastu 36 häält, rkl. Tallmeister'i poolt esitatud § 24. redaktsiooni poolt on 36, vastu 37 häält. Seega on § 24 komisjoni redaktsioonis vastu võetud.

Th. Tallmeister (rhvsv) kohalt: Palun minu ettepanekut sedelitega hääletada.

Juhataja T. Kalbus: Palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Rkl. Tallmeister'i ettepaneku poolt on 38 häält, vastu 40 häält, seega tagasi lükatud. Rkl. Veberman'i poolt on ettepanek tehtud korral, kui rkl. Tallmeister'i ettepanek tagasi lükatakse, hääletamisele panna ettepanek, § 24. 4. reast maha kustutada sõna „senniste“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Veberman'i ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb § 24 parandatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 24 parandatud kujul vastu võetud.

Et Riigikogu koosolek üle kahe tunni on kestnud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.15 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **T. Kalbus**.

Sekretäri kohal sekretär **J. Holberg**.

Juhataja T. Kalbus: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja M. Juhkam (loeb):

§ 25. Teatava usuühingu või liidu omanduses või valdamisel olevad sennised varandused jäävad vastavalt selle usuühingu või liidu omanduseks või valdamisele edasi.

Kui mitmed usuühingud kasutasid koos kinnis- või vallasvara, jäävad need varandused ka edaspidi neile ühiselt kasutada.

Juhtumisel, kui liitu kuuluv usuühing selle seaduse järele juriidilise isiku õigused kaotab, või kui tema § 22. korras oma tegevuse likvideerima peab, läheb tema varandus liidule üle.

O. Gustavson (stp): Teen ettepaneku § 25. juurde vastu võtta kaks uut lõiget: „§ 24-das ettenähtud juhtumistel iseseisvalt registreeritud koguduste varandus jääb iga iseseisvalt registreerunud koguduse omaks, kusjuures tal õigus on oma kinnis- kui ka ajaloalise ja kunstilise väärtusega vallasvara võõrandada, pantida, vahetada ja üle kuue aasta rendile anda ainult Vabariigi Valitsuse loaga.

Igal usuühingul on õigus liidust välja astuda, kui sellekohane otsus on tehtud ühingu peakoosolekul 2/3 häälteenamusega. Vastava protokolliga seaduslikus korras kinnitatud ärakiri saadetakse liidu juhatusel ja siseministriumile, kes väljaastunud ühingu registreerib iseseisva üksusena käesoleva seaduse peatükk II ettenähtud korras. Väljaastunud ühing oma varandusi väljaastumise puhul ei kaota.“

See on õieti kompromiss-ettepanek neile kahele põhiseisukohale, mille üle Riigikogus väga pikalt on vaieldud. Nimelt küsimuse suhtes, kas jääda üldkiriku või üksikkoguduse seisukohale. § 24-das on registreerimine üldkiriku kaudu läbi viidud, aga sealjuures on ka juhused ette nähtud, et siseminister tarviduse korral võib kogudust iseseisvalt registreerida, siis, kui keskvalitsus koguduse registreerimise ettepanekust keeldub. Ja sellele seisukohale vastavalt tulevad tõmmata tarvilikud konsekventsid ses mõttes, et iseseisev registreerimine õigus ei muutuks ainult sõnakõlksuks, vaid et seda õigust tarvitades kogudused ei kannataks varanduslikult. Seda taotlebki minu ettepanek.

Peale muu on minu ettepanekus ette nähtud, et lahkulöömise otsus peab tehtud olema vähemalt 2/3 häälteenamusega, et ei oleks võimalik küsimuse juhuslik otsustamine.

Th. Tallmeister (rhvsv): Teen ettepaneku § 25 vastu võtta järgmisel kujul: „Teatava usuühingu omanduses või valdamisel olevad sennised varandused jäävad selle usuühingu omanduseks või valdamisele edasi.

Kui mitmed usuühingud kasutasid koos kinnis- või vallasvara, jäävad need varandused ka edaspidi neile ühiselt kasutada.

Juhtumisel kui sennine usuühing (kogudus) käesoleva seaduse järele juriidilise isiku õigused kaotab või § 22. korras oma tegevuse likvideerima peab, läheb tema varandus riikliku hoolekande alla.“

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Käesoleva paragrahvi juures tahtsin õiendust teha kõige esmalt eelkäivatele arvamistele ja oletustele.

Olen kuulnud Riigikogu liikmeid kõnelevat, olen ka ajakirjandusest lugenud, nagu oleksid käesoleva seaduseelnõu arutamise puhul I lugemisel minu poolt avaldatud seisukohad kõnelenud praeguste kirikute kui ka üldkiriku varanduste nende päralt olemise vastu. Siinjuures mõtlen ma kiriku all kohapealset kirikut. Tähendab, püütakse tõendada nagu oleksin mina kõnelnud, et praegused kirikute varandused ei ole kirikute omad, vaid need oleksid üldkiriku omad. Ja veel rohkem, ajakirjandus on üksikute ajalehtede siinolevate kirjasaatjate kaudu minu kõne valesti edasi andnud, ja selle põhjal on pärast ka juhtkirjanikud käsitanud asja nõnda, nagu oleksin mina mõtteid avaldanud, mis praeguse korra ja praeguste seaduste vastu käivad, ja nagu olla mina mõtet avaldanud, et kogu kiriku varandused on üldkiriku omad. Pean kinnitama, et mina sarnaseid mõtteid avaldanud ei ole, ja seda ei leia teie ka minu kõne stenogrammidest. Küll kõnelesin aga, ette tuues materjaalid isegi kinnistusaktidest, et praeguste kirikute varandused on enamail juhtumistel kreposteeritud kohapealsete kirikute kui asutuste nimele. Ja see ei ole mitte üldkirik, vaid kohapealne kirik kui asutus. Enamus kirikute varandustest on sarnaselt kreposteeritud. On aga ka väljavõtteid. Krepostiraamatusse on märgitud, et see ja see kirik, kui kinnisvara kohapeal, on selle ja selle koguduse omandus, näiteks ütleme Tartu Peetri koguduse omandus. Selle juures aga tähendasin, et niisugused märkused ei tähenda muud kui Balti tsiviilõiguse vastava paragrahvi mõtet, mille järele varandused on kiriku kui juriidilise isiku omandus. Aga kirikutel võib ka teisi varandusi olla ja neid ka on. Minul ei ole praegu andmeid, missugusel arvul neid on. Peale selle on ka kogudustele varandusi ja apostlikuõigeusu kirikutele varandusi kreposteeritud. Varandused on kreposteeritud üksikute kirikute kui asutuste nimele, on kreposteeritud ka vaimuliku valitsuse nimele ja tuleb ette kreposteerimist ka üksikute koguduste nimele. Kuski ei leia märkust, et oleks üldkiriku nimele midagi kreposteeritud, kui mitte varandus ei kuulunud üldkirikute omanduseks, tähendab, kui üldkiriku all tahaksime mõelda keskvalit-

sust. Aga selles küsimus seisabki, et üldkiriku all ei saa mõelda keskvalitsust kui kiriku orgaani. Ja keskvalitsus, kui juriidiline orgaan, võib omanduseks saada varandusi, kui tal neid on, ja need on siis vastavalt ka kreposteeritud. Kuid sarnast tuleb harva ette, sest niisuguseid varandusi on õige vähe, vast ainult mõned majad siin ja seal. Nõnda, et selle seletuse järele võiks selge olla, millest mina I lugemisel kõnelesin. Aga meil segatakse ära mõisted, kirik kohapeal kui asutus, siis üldkirik, segatakse ära ka mõisted koguduse ja selle kiriku, kui kohapealse asutuse suhtes ja ka kiriku keskvalitsuse ja üldkiriku suhtes. Aga need on igati enesette isesugune asutus ja nende asutuste orgaanid. § 25. praeguses redaktsioonis vastab praegusele olukorrale. Selle järele tahame kõik varandused jätta nende valdamisele, kelle käes need senni olid. Kui aga võtame rkl. Tallmeister'i ettepaneku, siis kõneleb see ettepanek ainult ühingutest ja see ei või vastuvõetav olla juba sellepärast, et meie § 24-das võimaldasime kogu kiriku kui juriidilise üksuse registreerimist. Ja sellepärast, kui kogu kirikul mõnesugused varandused on, või kui kiriku keskvalitsusel mõnesugune varandus kreposteeritud on, siis on arusaadav, et need varandused ka edaspidi peavad kiriku keskvalitsusele, üldkirikule või sellele, kelle nimele varandus kreposteeritud, edasi jääma, kas omandamisse või valdamisele. Siin ei saa seisukorda kuidagi muuta.

Teie kõnelete, et § 24. ettenähtud juhtumistel iseseisvalt registreerinud kogudused saavad need varandused omaks, aga kui need varandused enne ei olnud selle koguduse omad? Lubage, härra Gustavson, vaadake, meie ei saa ühelegi juriidilisele isikule selle seadusega rohkem anda, kui temal oli. Teie kõnelete siin, et need varandused lähevad koguduse omaks, aga ütleme, need varandused ei olnud selle koguduse omad, vaid olid selle kiriku või selle asutuse omad. (O. Gustavson, stp: Minu ettepanekus on öeldud, et nad ei kaota oma varandusi.) Ei, ma loen ainult seda, mida Teie olete kirjutanud, ja Teil on kirjutatud niisuguse mõistega, mis tähendab, et see läheb koguduse omaks. Ma saan aru, kui on öeldud, et ta läheb selle koguduse valdamisesse. (Th. Tallmeister, rhsv: Siin seisab — koguduse varandus jääb koguduse omaks). Ei, see ei ole sugugi selge, vaadake. (O. Gustavson, stp: Palun üle lugeda, siis tulge vaidlema!) Lubage, see ei ole sugugi selge, kui Teie kõnelete koguduse varandusest. Mis siis tähendab koguduse varandus? See asi on tõsisem, et naerda selle üle. (O. Gustavson, stp: Iga tõsist asja

saab naeruväärselt käsitada!) Iga varandus on kompleks õigusi ja kohustusi, need õigused on ju ometi juriidiliselt mõnesuguste tiitlite all, neil on ometi mõnesugused väljakujunenud terminus-tehnikused. Ja kui teie nüüd kõnelete „omaks“, siis ei ole see mitte selge, ma paluksin öelda, kuidas sõna „omaks“ mõista tuleb ja mis omaks jääb. (J. Piiskar, stp: Lauluraamatus on see ka öeldud!) Ja lauluraamatus võib ta olla, aga seaduse koodeksis ei saa see nõnda olla. Kui meie võtame § 24. teise lõike, siis tahame meie ette näha juba, missugune peab selle kiriku põhikiri olema selle aine suhtes, mida siin käsitatakse. Meie näeme siin juba ette, et $\frac{2}{3}$ häälteenamusega võib liidust välja astuda, ütleme aga, kui see liit ise teisiti tahab. Muidugi, meil on ju see õigus, ette kirjutada, aga ma tahaksin küsida, mis põhjal meil seda tarvis on ette kirjutada? Meie ei kirjuta olevatele ühingutele ja seltsidele seda ette, meie ainult anneme neile võimaluse teatava küsimuse otsustamiseks kvalifitseeritud häälteenamust sisse seada. Mispärast, kui meie käesoleval korral teistelt ühingutelt seda ei nõua, mispärast nõuame meie seda siis kirikutelt, et ainult $\frac{2}{3}$ häälteenamusega võib otsustada. Aga ütleme, et see liit tahab $\frac{1}{2}$ häälteenamusega küsimust otsustada, mispärast meie siis seda takistame, ja ütleme, et teine liit tahab väljaastumise vabadust anda võib olla $\frac{3}{4}$ või $\frac{5}{6}$ häälteenamusega, mispärast meie siis seda takistame ja mispärast peame ette nägema, et ainult neil tingimustel võidakse välja astuda. Vaadake, niisugused asjad on iga juriidilise isiku oma asi. Kui meie selles eel nõus ütleme, et juriidilised isikud võivad kokku tulla ja uue põhikirja omale teha, siis nähku nad ka seda seal ette. Kui meie asja nõnda üles võtame, võime meie niisugustele kitsendustele välja minna, mis soovitav ei ole. Neil põhjustel näib minule, et kui mitte § 24 ei ole teisiti redigeeritud, seda vastu võtta ei saa, iseenesest võib neid mõtteid ju vastu võtta, mis see paragrahv sisaldab, kuid selles redaktsioonis, et ta kirikutele niisugused kitsendused peale paneb, ei saa minu arvates seda kuidagi viisi vastu võtta.

O. Gustavson (stp): Ma tähendasin juba enne, et kõigepealt peaks igakord selge olema, mille poolt ja mille vastu vaieldakse. Härra Einbund leiab, minu ettepanek olla väga segane — mis tähendavat valdamine ja mis tähendavat omandamine. Minu ettepanek kõlab järgmiselt: § 25-le juurde lisada järgmised kaks lõiget:

„§ 24-das ettenähtud juhtumistel iseseisvalt registreeritud koguduste varandus jääb iga iseseisvalt registreerunud koguduse omaks,

kusjuures tal õigus on oma kinnis- kui ka ajaloalise ja kunstilise väärtusega vallasvara võõrandada, pantida, vahetada ja üle kuue aasta rendile anda ainult Vabariigi Valitsuse loaga“.

Ja teine lõige: „Igal usuühingul on õigus liidust välja astuda, kui sellekohane otsus on tehtud ühingu peakoosoleku $\frac{2}{3}$ häälteenamusega. Vastava protokolliga seaduslikus korras kinnitatud ärakiri saadetakse liidu juhatusesele ja siseministeeriumile, kes väljaastunud ühingu registreerib iseseisva üksusena käesoleva seaduse peatükk II ettenähtud korras. Väljaastunud ühing oma varandusi väljaastumise puhul ei kaota“.

Härra Einbund kaitseb komisjoni ettepanekut — see olevat selge. Ma arvan, see on härra siseministrile selge ainult sellepärast, et see komisjoni ettepanek on. Ma olen katsunud võtta pea samasugused terminid ja viia oma parandusse. Seal seisab selge sõnaga: iseseisvalt registreerunud koguduste varandused jäävad nende koguduste ja usuühingute kätte edasi. Sama mõiste figureerib ka paranduse teises lõikes. Härra siseminister Einbund'ile ei ole see enne selge mõiste miskipärast mitte enam selge. Kirikuvaranduste kuuluvuse põhiküsimuse suhtes olete Teie, härra siseminister Einbund, täna ise seletanud, et ajakirjandus Teist valesti aru olla saanud, refereerides Teie kõnet sarnasena, nagu võiks sellest järeldada, et kiriku varandused kuuluvad ainult üldkirikule. Täna olete Teie seletanud, et kirikut tulla mõista ka üksikkoguduste mõttes. Teie konstateerisite, et on kahte seltsi varandusi — ühed, mis kuuluvad üldkirikule, ja teised, mis kuuluvad üksikkogudusele. Tähendab — on päris kindel, et on kogudusi, kelle omanduses ja valdamises on varandusi. Kui Teie, härra siseminister Einbund, nüüd tulete ja ütlete, et olla arusaamatu, missugused varandused üksikkogudustel üldse olemas, siis ei saa ma Teie arusaamatusest aru. Põhimõte on ju päris selge: üksikkogudusel on varandused, mis peavad jääma tema valdamisele ka siis, kui see kogudus liidust lahku. Ühe sõnaga, kõik härra siseministri vastu väited langevad täiesti ära.

Edasi, mis puutub kvalifitseeritud enamusse, siis on väga iseloomulik kuulda, kui härra Einbund tuleb ja ütleb, et meie peame kogudusele jätma täie vabaduse teha, mis ta tahab.

Kui küsimus ainult selles seisab, siis tohiks härra siseminister Einbund ka minu ettepaneku teise lõike poolt hääletada. Minu ettepanek ei taotle ju midagi uut — tahetakse maksmata harilik kord: iga ühing võib välja astuda liidust. Kui aga tahetakse tunnustada põhimõtet, et ei tohi segada koguduste sisesse

ellu, siis oldagu selle nõudega vähemalt järjekindel. Kas on see koguduse sisemisse ellu segamine, härra minister, kui Teie tahate seaduses fikseerida nõuet, et kirikuvarandused igal tingimisel peaksid jääma üldkiriku käsutusse. See on ju kiriku sisemistesse asjadesse segamine kõige puhtamal kujul. (Siseminister K. Einbund: Seda see seadus ei ütle.) Seda see seadus just ütleb. Sellepärast arvan ma, et võib olla ainult kaks seisukohta: kas varandusteküsimus jääb üldse lahtiseks, või otsustatakse küsimus seaduses otstarbekohasest lähtudes. Esimene põhimõte on aga kõrvale heidetud. On asutud seisukohale, et varanduslikud küsimused tulevad normeerida käesoleva seadusega. Sellepärast võime meie vaielda mitte põhimõtte pärast, vaid ainult sellepärast, kuidas küsimust otstarbekohasemalt lahendada. Meie seisukoht on: koguduse varandused ei tarvitse igal tingimisel kuuluda üldkirikule, vaid et varandus jääb üksikogudusele ka siis, kui viimane üldkirikust lahku lööb. Ma leian, et ei ole toodud küllalt kaaluvaid väiteid, mispärast peaks kogudus, kui ta liidust lahku lööb, oma varanduse kaotama. Kõik kogudused ei jaga kaugeltki seda põhimõtet. Suur hulk kogudusi vaatab selle küsimuse peale nii, et varandused kuuluvad nendele, küsimata sellest, kas kogudus kuulub liitu või astub liidust välja. Kõige öeldu põhjal usun ma, et minu ettepanek tohiks vastuvõetav olla.

L. Raudkepp (krst): Riigikogu liige härra Gustavson väljendas praegu mõtet, et suur osa kogudustest jagab tema arvamisi. Mul on just praegu kätte toimetatud arvamised ja otsustused koguduste poolt konsistooriumi kaudu. — Ma ei ole jõudnud veel neid edasi anda Riigikogu kantsleile. — Neist on näha, et härra Gustavson'i arvine kuidagi viisi ei ole koguduste arvamine. Siin, minu käes, on praegu 21 koguduse otsused selle kohta, et nad kindlal toonil nõuavad — registreeritagu kogudused keskvalitsuse kaudu. Samalaadiline on nende otsus ka kirikuvaranduste kohta. Ma nimetaksin nende koguduste nimed, siis võiks härra Gustavson ka selgemale otsusele jõuda, kui suur on see koguduste hulk, kes tema seljataga on. Need kogudused on järgmised: Hanila, Kanapäa, Karuse, Martna, Narva Mihkli kogudus, Narva-Jõesuu kogudus, Põlva kogudus, Rāpina-Mehikoorma kogudus, Viljandi-Jaani kogudus, Elva kogudus, Karula kogudus, Petseri kogudus, Rõngu kogudus, Tapa kogudus, Kihelkonna kogudus, Rannu kogudus, Kāsmu abikogudus, Muhu kogudus ja Narva-Joaoru kogudus.

Üks kogudus, nimelt Risti kogudus, on selle poolt, et üksikogudused registreeritaks ja varandused jääksid üksikoguduste kätte. Need dokumendid igatahes kõnelevad, et härra Gustavson väga suures arvamis on oma mõtteavalduste kohta, nagu pooldaks neid suurem osa kogudustest. Ma lugesin praegu, et 20 kogudust on selle põhimõtte poolt, mis on väljendatud selles seaduseelnõus, ja ainult üks kogudus on selle vastu. (Th. Tallmeister, rhvsv: Palju kogudusi Eestis üldse on?) Kõik ei ole veel otsuseid teinud. Ma paluksin väga, austatud Riigikogu liikmeid arvesse võtta koguduste meeleolu, mis igatahes kindel on ja võib olla teistes sõnades, aga ikkagi ühiselt kõlab see mõte kõigis otsustes ja protestides, nagu seda on väljendanud näiteks Rāpina kogudus. Ma toon sõna-sõnalt selle ette: „Rahvas oma rõhuvast enamuses on usu ja kiriku asjus palju konservatiivsem kui Riigikogu.“

O. Gustavson (stp): Härra Raudkepp tähendas väga õigelt, et tema selja taga on rõhuv enamuses, kes tahab tingimata rõhuda vähemust. Selle üle meie vaielnud olemegi. Aga härra Raudkepp'ilgi on väga raske praegu tõestada, kelle poolt see rõhuv enamuses on. (M. Martinson, põl: Vasturõhumine on igatahes Teie poolt.) Härra Raudkepp'ile vastukaaluks võin ma tähendada 3 kogudust, kes on otsustanud olla üksikoguduse poolt. Teie loetlete 20 kogudust olemasolevaist 120 kogudusest, aga ei Teie ega mina ei tea, kelle poolt need ülejäänud 97 kogudust on: üld- või üksikoguduste poolt. Sellepärast on väga raske rääkida rahva rõhuvast enamusest „meie selja taga“. Teil, härra Raudkepp, puuduvad täpsed andmed samuti nagu nad mul puuduvad. Sellepärast võime meie selle rõhuvast enamuse ja rõhutud vähemuse kõne alt hoopis välja jätta ja rääkida vaid sellest, kuidas on otstarbekohasem kiriku varanduste küsimust lahendada. Ja siin ei saa, härra Raudkepp, Teiegi selle vastu vaielda, et meie peame tunnistama üksikoguduste õigusi nende varanduste suhtes ka siis, kui nad liidust välja astuvad.

L. Raudkepp (krst): Ma ei tea mispärast härra Gustavson nii väga kardab rõhuvast. On ju nii mõnigi seaduseelnõu just pahempoolse tiiva rõhumisel vastu võetud ja on oldud tsentrumis ja paremal poolt samas seisukorras, nagu need, kes rõhutud on, ilma et nad sellest oleksid nii palju kāra teinud. Et aga siin ikkagi väga tähtis küsimus otsustamisel on ja see küsimus nõuab, et tingimata kiriku ja usu poolehoidjad otsustaksid ja mitte, näiteks, härra Gustavson ja need härrad, kes

härra Gustavson'i poolehoidjad on, ja kes siin hirvitavalt üles astuvad. (L. Johanson, stp: Teie ise hirvitate kõige rohkem, Teie ei mõista üldse midagi ilma hirvitamiseta teha.) ja mõnesuguseid lubamatusi kiriku aadressil saadavad, siis on ometi täiesti selge, et palju mõistlikum oleks, kui härra Gustavson selles asjas üldse sõna ei võtaks ja laseks rääkida neid, kes usust ja kirikust on huvitatud. Muidugi ei ole siin selles nimekirjas, mida ma ette kandsin, kõik kogudused veel nimetatud, sest neil ei ole aega olnud oma koosolekuid pidada. Eks siis neid koosolekuid peeta ka ära. Risti koguduse kõrval võiksin nimetada niipalju kui meil teada on, Pühavaimu kogudust, Iisaku ja vist ka Vigala kogudust. (L. Johanson, stp: Kas need ei ole ristikogudused?) Aga see vahekord palju ei muutu. Need dokumendid on nii tõsised ja väga mõjuvad, et härra Gustavson'il on tõsiselt põhjust karta seda rahva rõhumist.

Juhataja **T. Kalbus**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Gustavson'il.

O. Gustavson (stp): Ma tahtsin faktilise märkusena niipalju tähendada, et ma olen parandanud oma ettepaneku „segase“ redaktsiooni ja väljendanud oma ettepaneku esimeses lõikes järgmiselt:

„§ 24. ettenähtud juhtumistel iseseisvalt registreeritud koguduste varandus jääb iga iseseisvalt registreerunud koguduse omanduseks või valdamisele edasi, kusjuures tal . . jne.“

Ma usun, et härra Einbund'il ei tohiks nüüd selle ettepaneku vastu enam midagi olla.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on aruandjal. (Aruandja M. Juhkam: Ei tarvita!)

Aruandja lõpusõna ei tarvita. On tehtud kaks ettepanekut: üks rkl. Tallmeister'i poolt, teine rkl. Gustavson'i poolt. Rkl. Tallmeister'i ettepanek on paralleelne komisjoni ettepanekule, ja ma kavatsen nad paralleel-hääletamisele panna. Kui peaks vastu võetama komisjoni ettepanek, siis tuleks rkl. Gustavson'i ettepanek hääletamisele. (O. Gustavson, stp: See tuleb igal juhtumisel.) Ah, igal juhtumisel. Kui rkl. Gustavson'i ettepanek mõlema redaktsiooni kohta käib, siis tuleb see hääletamisele pärast seda, kui need kaks ettepanekut otsustatud on. Lõpuks on ettepanek tehtud rkl. Gustavson'i poolt, lahus hääletada teises lõikes „ $\frac{2}{3}$ “. (O. Gustavson, stp: Ma palun need kaks lõiget lahus hääletada.) Kõigepealt panen paralleel-hääletamisele esiteks rkl. Tallmeister'i ettepaneku, teiseks komisjoni redaktsiooni § 25. kohta.

Asun rkl. Tallmeister'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nüüd tuleb hääletamisele komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Rkl. Tallmeister'i ettepanek on saanud poolt 30 häält, komisjoni ettepanek — poolt 33 häält. Absoluutne enamus on 44 häält, seega ei ole kumbki ettepanek saanud absoluutset enamust, ja sellepärast panen nad poolt ja vastu hääletamisele. (Hääletatakse.) Komisjoni ettepanek on saanud poolt 35 häält, vastu — 30 häält, rkl. Tallmeister'i ettepanek on saanud poolt 31 häält, vastu — 36 häält, seega on § 25 vastu võetud komisjoni redaktsioonis.

Hääletamisele tuleb rkl. Gustavson'i ettepanek, nimelt tema ettepaneku esimene lõige, sest ette on pandud lahus hääletada. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 36 häält, vastu — 33 häält, seega on see ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Gustavson'i ettepaneku II lõige, jättes lahtiseks „ $\frac{2}{3}$ “. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 34 häält, vastu 34 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud, ja hääletamisele ei tuleks ka „ $\frac{2}{3}$ “. (Hüüded: Sedelitega!) Asun sedelitega hääletamisele. (Hääletatakse.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on antud 35 häält, vastu 34 häält ja erapooletuid 1, — seega on ettepanek vastu võetud.

Eriti tuleb hääletamisele arv „ $\frac{2}{3}$ “ teises lõikes. (Hääletatakse.) Vastu on üksikud, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb § 25 vastuvõetud muudatustega. (Hääletatakse.) Üksikud on vastu, seega on § 25 muudatustega vastu võetud.

Aruandja **M. Juhkam** (loeb):

§ 26. Igal liidul ja liitu kuuluval usuühingul on õigus oma kinnis- kui ka ajaloolise ja kunstilise väärtusega vallasvara võõrandada, pantida, vahetada ja üle kuue aasta rendile anda ainult Vabariigi Valitsuse loaga.

Th. Tallmeister (rhvsv): Teen ettepaneku § 26. 1. reast maha tõmmata sõnad „liitu kuuluval“.

Juhataja **T. Kalbus**: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Rkl. Tallmeister'i poolt on tehtud ettepanek § 26-da esimesest reast maha tõmmata sõnad „liitu kuuluval“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 34, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb paragrahv sel kujul, nagu aruandja ta ette kandis. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 26 vastu võetud.

Aruandja M. Juhkam (loeb):

§ 27. Kui usuühingute liitu kuuluvate ühingute liikmete koguarv, või liitu mitte kuuluva usuühingu liikmete arv alla 500 või liitu mitte kuuluva ühingu liikmete arv langeb alla selle arvu, mis ühingus oli seaduse maksimahakkamise ajal, lähevad nende varandused riikliku hoolekande alla, mis seisab selles, et siseministeeriumil õigus on kindlaks määrata varanduse kasutamiseviisi ja selles, et ilma siseministeeriumi loata usuühingute liit või ühing oma varandusi võõrandada, pantida, vahetada ja rendile anda ei või.

Th. Tallmeister (rhvsv): See paragrahv on õige imelikult redigeeritud. Mis peab näiteks niisugune lause tähendama: „Kui usuühingute liitu kuuluvate ühingute liikmete koguarv, või liitu mitte kuuluva usuühingu liikmete arv alla 500 või liitu mitte kuuluva ühingu liikmete arv langeb alla selle arvu, mis ühingus oli seaduse maksimahakkamise ajal, lähevad nende varandused riikliku hoolekande alla.“ Ütleme Pühavaimu koguduses on praegu liikmete arv 17.000, ja kui see arv pärast on 16.999, siis lähevad tema varandused riikliku hoolekande alla. Niisugune järeldus tuleb sellest vormulatsioonist teha, et koguduste liikmete arv ei tohi vähem olla, kui sel silmapilgul, kui seadus maksma hakkas. Ma arvan, et niiviisi vormuleeritud paragrahvi kuidagi vastu võtta ei või. Teen ettepaneku § 27 vastu võtta järgmisel kujul: „Kui usuühingu liikmete arv langeb alla 500, lähevad tema varandused riikliku hoolekande alla, mis seisab selles, et siseministeeriumil õigus on kindlaks määrata varanduse kasutamiseviisi ja selles, et ilma siseministeeriumi loata usuühing oma varandusi võõrandada, pantida, vahetada ja rendile anda ei või“.

P. Baranin (vn): Господа депутаты. Редакция сего параграфа действительно неудачна, как говорил депутат Тальмейстер. — Поэтому я желал бы сделать другого рода поправку. Именно вместо слов: „арв langeb alla selle arvu“ взять „арв langeb 20% võrra alla selle arvu“. Если же будет принята редакция комиссии, то может получиться такое положение, что со дня вступления сего закона в силу, число членов какого-нибудь общества упадет ниже той нормы, которая указана в законе, хотя-бы на одного, то

это общество должно потерять право юридического лица, а имущество пойти под опеку государства. Конечно, при нормальном положении этого быть не может. Но если произойдут какие-нибудь трения в общине, скажем, двое—трое недовольных выступят из общины и одновременно подадут жалобу власти, что число членов такой-то общины стало меньше того числа, которое требуется законом, и что такая община подлежит опеке, в таком случае власти должны будут принять соответствующие шаги. Соответственно этому положению считаю, что моя поправка была бы в этом случае приемлема. В случае же, если будет принята поправка г-на Тальмейстера, то к этой поправке я вношу примечание следующего содержания: „Märkus: Vanausuliste ühingute arvu kohta jääb maksuma endine määr 50.“

Принятие предложенной мною поправки вызывается следующей необходимостью: у нас в Эстонии 12 старообрядческих общин. По количеству членов они распределяются в следующем порядке:

1	община	по	составу	не	более	50	чел.
2	общины	„	„	„	„	как	по 100 чел.
3	„	„	„	„	„	„	150 „
2	„	„	„	„	„	„	200 „
4	„	„	„	„	„	„	400 „

Как видите, ни одна из старообрядческих общин не насчитывает в своем составе 500 чел. требуемых настоящим параграфом. Следовательно, если не будет принята соответствующей поправки, то в имущественном отношении существующие старообрядческие общины в лучшем случае останутся висеть в воздухе, а в худшем — должны будут ликвидироваться. По сему, позвольте напомнить вам, господа, что было время, когда старообрядческие общины не имели прав юридических лиц и все свое имущество должны были переводить на имя отдельных лиц. Но это время прошло. 17. октября 1906. года был издан высочайший указ, согласно которому старообрядческие общины, насчитывавшие в своем составе 50 членов, путем регистрации в губернских управлениях, приобретали права юридических лиц. Господа, 20 лет тому назад государственная власть создала бесполезность религиозных стеснений и предоставила широкую свободу религиозных объединений.

Неужели теперь, спустя 20 лет, найдутся сторонники возвращения старого безправного положения? Я позволю себе

надеяться, что голос религиозной терпимости удержит вас, господа, от неправильного шага, и вы сделаете закон приемлемым и для старообрядцев, которые считают себя равноправными гражданами республики, а не бесправными. Во время прений, при первом чтении, г-н Пятс высказался против стеснений в предоставлении прав регистрации старообрядческим общинам, а по сему позволю себе надеяться, что г-н Пятс, жаль что его нет сейчас здесь, будет вполне последователен и поддержит мое предложение вместе со своей фракцией.

Siseminister K. Einbund: Ma võiksin ühineda selle põhjendusega, mis rkl. Tallmeister ette tõi, nimelt et raskeks muutub lause: „...või liitu mitte kuuluva ühingu liikmete arv langeb alla selle arvu, mis ühingu oli seaduse maksimahakkamise ajal“. Kuid sellest motivatsioonist ei saa neid järeldusi teha, mis rkl. Tallmeister oma paranduses teeb, sõna „liidu“ maha kustutada ja ainult ühingu juurde jääda. Neid järeldusi ei saa mitte teha nõnda, et meie viiksime hea mõttega, nagu salakaubana selle läbi, mis meie läbi ei ole tahtnud viia. Ühtlasi pean tähendama, et valitsuse eelnõus seda vahelauset sees ei olnud, see võeti alles komisjonis sisse vanausuliste pärast. Ma teen järgmised ettepanekud: 1) „§ 27-dast välja jätta: „või liitu mitte kuuluva ühingu liikmete arv langeb alla selle arvu, mis ühingu oli seaduse maksimahakkamise ajal“. 2) „§ 27-da kolmandas reas sõnade „arv“ ja „alla“ vahele võtta sõna „langeb“. § 27. kõlaks siis järgmiselt: „§ 27. Kui usuühingute liitu kuuluvate ühingute liikmete koguarv, või liitu mitte kuuluva usuühingu liikmete arv langeb alla 500, lähevad nende varandused riikliku hoolekande alla, mis seisab selles, et siseministeeriumil õigus on jne.“

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin sõna võtta ainult seks, et üht arusaamatust ära hoida, mis ajakirjanduses ilmsiks tuli, nimelt saadi § 27. niiviisi aru, et ka need kogudused, mis liitu kuuluvad, peavad ikka vähemalt 500 liiget alal hoidma. Alamkomisjoni ja üldkomisjoni poolt ei olnud see niiviisi mõeldud. Et arusaamatust ära hoida, teen järgmise ettepaneku: „§ 27. pärast sõna „arv“ sisse võtta sõnad „see on, kõik ühingud koos arvatult“. See vastab sellele, mis tahtis alamkomisjon, ja mis võttis vastu üldkomisjon.

O. Gustavson (stp): Käesoleva paragrahvi see osa, mille härra Tallmeister ette

pani välja jätta, ei käi mitte väiksemate koguduste huvide vastu. Just vastuoksa: selle otsarab on soodustada väiksemate koguduste olemist. Härra Tallmeister'i ettepaneku vastuvõtmine teeks väiksemate koguduste saatuse raskemaks. Käesolevat osa tuleb tõlgitseda nii: kui mõnel usuühingul on praegu üle 500, siis käib ta käesoleva osa esimese tingimuse alla, on aga usuühingul juba praegu alla 500 liikme, siis lähevad tema varandused hoolekande alla ainult sel juhtumisel, kui ta liikmete arv langeb alla selle arvu, mis sel ühingul praegu olemas.

Oli näiteks mõnel ühingul 30 liiget, siis ei lähe tema varandused hoolekande alla, välja arvatud juhtumisel, kus ühingute liikmete arv langeb näiteks 29 peale. Rkl. Tallmeister oletas, et kui Pühavaimu kogudusest, milles 10.000 liiget, üks ainus välja langeb, siis tuleks tähendatud kogudusel oma tegevus likvideerida. See ei ole mitte nõnda. Pühavaimu kogudus peaks likvideerima oma tegevuse ainult siis, kui ta liikmete arv langeb alla 500. Kõike kokku võttes: just väiksemate ühingute huvides on seadusesse jätta see osa, millise Tallmeister ette pani kustutada.

V. Linnamägi (krst): Austatud Riigikogu liikmed! Pean vist kordama rkl. Gustavson'i mõtteid. Minu arvates on käesoleva paragrahvi mõte see, et väiksed, praegu olemasolevad ühingud, kes end registreerinud kohtu korras, ja kellel teatavad varandused olemas, võiksid oma varandused alal hoida ja sellepärast on sisse võetud sõnad: „... arv alla 500“. Kui aga need sõnad välja jätta ja aluseks võtta arv 500, et alla selle ei tohi liikmeid olla, siis kaotavad väiksed usulahud, kes registreeritud kohtu korras, kõik oma varandused, mis lähevad riigi hoolekande alla. See ei või ometi käesoleva paragrahvi mõte olla.

Siseminister K. Einbund: Kogu see § 27 on eelnõusse selleks sisse võetud, et kirikute varandusi kaitsta, aga mitte, et neid kellegi kätte ära anda, või selleks, et kirikud ja kogudused oma varandusest ilma jääksid. Selle paragrahvi mõte on see, et kui kirik või kogudus väikseks jääb, kui ta liikmete arv langeb alla 500, siis niisugusel korral ei või kindlustust olla, et see väikene kogu ei otsusta kerge-meelselt selle varanduse üle, mis suur rahvakogu kokku kogunud. Et seda ära hoida, on seaduses ette nähtud, et kui hulga rahva poolt kokkukogutud varanduse valitsemine jääb väikesearvulise koguduse kätte või omanduseks, siis on tal õigus teda võõrandada, pantida või vahetada ainult valitsuse loaga. See on umbes samasugune kord, kui praegugi. See on ikkagi

teatava rahvahulga varandus, ja valitsus ei tohiks lubada, et temaga kergel käel ümber käiakse. Vanausuliste ja lahkusulistete koguduste saatus ei olene kuidagi viisi sellest paragrahvist ära, ja väiksearvulistele kogudustele ei sünnita see kuigi suurt raskust oma varanduste valitsemise suhtes pöörata valitsuse poole.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **M. Juhkam**: Komisjoni nimel ei saa ma ühegi parandusega ühineda. Kõigepealt on minu arust rkl. Hasselblätt'i poolt tehtud ettepanek ülearune, sest et see, millest kõneleb parandus, on küllalt selgesti öeldud seaduseelnõus. Mis puutub härra Einbund'i parandusesse, siis oleks selle paranduse vastuvõtmine väikestele kogudustele kitsenduseks, silmas pidades seda, et nende liikmete arv on praegu sagedasti vähem kui 500. Lause, mille vastu vaidleb härra Einbund, on võetud seadusesse just vähemate koguduste kaitseks. Samuti ei ole ka vastuvõetavad Riigikogu liikmete Tallmeister'i ja Baranin'i ettepanekud.

Juhataja **T. Kalbus**: § 27. kohta on esitatud järgmised ettepanekud: rkl. Hasselblätt'i poolt: pärast sõna „arv“ sisse võtta sõnad: „see on, kõik ühingud koos arvatult“; rkl. Einbund'i poolt: 1) välja jätta § 27-dast: „või liitu mitte kuuluva ühingu liikmete arv langeb alla selle arvu, mis ühingus oli seaduse maksimahakkamise ajal“; 2) § 27. kolmandas reas sõnade „arv“ ja „alla“ vahele võtta sõna „langeb“; rkl. Baranin'i poolt: 1) § 27. neljandas reas sõnade „arv langeb alla selle arvu“ asemele võtta: „arv langeb 20% võrra alla selle arvu“; 2) § 27. juurde võtta: „Märkus. Vanausuliste ühingute liikmete arvu kohta jääb maksuma endine määr 50“. Rkl. Tallmeister'i poolt on § 27. kohta uus redaktsioon ette pandud. Kõigepealt panen paralleel-hääletamisele 1) rkl. Tallmeister'i ettepaneku § 27. kohta, 2) § 27. komisjoni poolt esitatud kujul. Hääletamisele tuleb rkl. Tallmeister'i ettepanek. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb § 27 komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.)

Rkl. Tallmeister'i ettepaneku poolt on 10 häält, komisjoni redaktsiooni poolt on 44 häält, — seega on komisjoni redaktsioon absoluutse enamusega vastu võetud.

Nüüd tulevad hääletamisele parandused. Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Hasselblätti ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on antud üks häält, vastu suur enamus, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Einbund'i ettepanek, välja jätta kolmandast reast sõnad „või liitu mitte kuuluva ühingu liikmete arv langeb alla selle arvu, mis ühingus oli seaduse maksimahakkamise ajal“. (Hääletatakse.) Poolt on antud 29 häält, vastu 25 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Einbund'i ettepanek § 27 kolmandas reas sõnade „arv“ ja „alla“ vahele võtta sõna „langeb“. (Hääletatakse.) Vastu ei ole keegi, — seega on ettepanek vastu võetud.

Et Riigikogu on vastu võtnud rkl. Einbund'i ettepaneku, mis neljanda rea tervena välja jätab, kuna aga rkl. Baranin'i ettepanek käib just selle kohta, et siia neljandasse ritta seatud sõnade asemele uued sõnad sisse võtta, siis ma arvan, ei saa ma enam rkl. Baranin'i ettepanekut hääletamisele panna. Kuna teatud lõige on otsustatud välja jätta, siis kaotab see selle sisu.

Hääletamisele tuleb rkl. Baranin'i ettepanek, mis märkuse § 27. juurde viib. See märkus oleks järgmine: „Märkus. Vanausuliste ühingute liikmete arvu kohta jääb maksuma endine määr 50.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 27 ühes vastuvõetud parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 27 vastu võetud.

Aruandja **M. Juhkam** (loeb):

§ 28. Usuühingute liidu või liitu mitte kuuluva usuühingu likvideerimise puhul pärib nende varandused riik tingimusega, et need hariduslikuks või heategevaks otstarbeks määratakse, kusjuures ka usuühingute liidu või ühingu likvideerimise koosoleku otsus arvesse võetakse.

Th. Tallmeister (rhvsv): Teen ettepaneku § 28 vastu võtta järgmisel kujul: „Usuühingu likvideerimise puhul pärib tema varandused riik, tingimisega, et need hariduslikuks või heategevaks otstarbeks määratakse, kusjuures ka usuühingu likvideerimise koosoleku otsus arvesse võetakse.“

Juhataja **T. Kalbus**: Sõna on aruandjal rkl. Juhkam'il.

Aruandja **M. Juhkam**: Ma teen redaktsioonilise paranduse, nimelt võtta § 28. ette pealkirjaks „IV. Lõppmäärused.“

Juhataja **T. Kalbus**: Aruandja lõpusõna ei tarvita.

Rkl. Tallmeister'i poolt on ettepanek tehtud § 28 vastu võtta järgmisel kujul: „Usu-

ühingu likvideerimise puhul pärib tema varandused riik tingimisega, et need hariduslikuks või heategevaks otstarbeks määratakse, kusjuures ka usuühingu likvideerimise koosoleku otsus arvesse võetakse.“

See ettepanek on paralleelne komisjoni ettepanekule ja nii tulevad nad mõlemad paralleelselt hääletamisele.

Hääletamisele tuleb rkl. Tallmeister'i ettepanek. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb § 28. komisjoni poolt esitatud redaktsioon. (Hääletatakse.) Rkl. Tallmeister'i ettepanek on saanud poolt 24 häält, komisjoni ettepanek — 30 häält, seega ei ole kumbki ettepanek absoluutset enamust saanud, ning tulevad „poolt“ ja „vastu“ hääletamisele.

Hääletamisele tuleb komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Tallmeister'i ettepanek. (Hääletatakse.) Komisjoni ettepaneku poolt on 30 häält, vastu — 24, rkl. Tallmeister'i ettepaneku poolt 24 häält, vastu 30 häält, seega on komisjoni ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb ettepanek, võtta § 28. ette „IV. Lõppmäärused.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Aruandja M. Juhkam (loeb)

„§ 29. Käesolev seadus hakkab maksma 1. juulil 1925. a.“

Et see tähtaeg juba möödunud, siis tuleks määrata loomulikult uus tähtaeg. Arvan, et vastuvõetav võiks olla 1. jaanuar 1926. a. Arvates sellest tähtajast on kogudustel õigus ennast registreerida kuue kuu jooksul ja sise-minister võib üksikutel juhtumistel seda tähtaega veel kuue kuu võrra pikendada.

O. Gustavson (stp): Ma teen ettepaneku võtta § 29-das „1. juulil 1925. a.“ asemele „1. jaanuaril 1926. a.“ (Vahelhüüe: Aruandja tegi juba sarnase ettepaneku.)

Aruandja ei teinud ettepanekut, vaid ta pidas seda tarvilikuks.

Juhataja T. Kalbus: Aruandja lõpuse sõna ei tarvita. Rkl. Gustavson'i poolt on ettepanek tehtud, võtta „1. juulil 1925. a.“ asemel „1. jaanuaril 1926. a.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb § 29 ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 29 vastu võetud.

Aruandja **M. Juhkam** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 30.

§ 30. Selle seaduse maksmahakkamisega kaotab maksvuse seaduste kogu XI köide, I jagu (Vaimulikkude asjade seadlused) (Ustav duhovnõh del) kõige täienduste ja lisadega, nimeline ukaas 17. oktoobrist 1906. a. vanausulistele ja usulahkude seltside moodustamise ja tegevuse kohta I ja II jagu (välja kuulutatud seaduste kogus 1906. a. § 1728 all). Ajutise valitsuse poolt vastuvõetud seadused ja määrused: 18. veebr. 1919. a. ev.-luteriusu konsistooriumide asjus („Riigi Teataja“ nr. 12—1919. a.) 15. aprillil 1919. a. ev.-luteriusu koguduste omavalitsuse ajutine korraldus („Riigi Teataja“ nr. 28/29 — 1919. a.) ja 19. aprillil 1919. a. Kreeka-katoliku (Vene õigeusu) kiriku valitsuse ja koguduste omavalitsuse ajutine korraldus („Riigi Teataja“ nr. 28/29 — 1919. a.) ja kõik teised seadused, määrused ning korraldused, mis käesoleva seaduse määrustele vastu käivad.

(Hüüded: Lõpetada.)

Juhataja T. Kalbus: Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2 päeval.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **T. Kalbus.**

Sekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **L. Raudkepp.**